

EGO

MAART 1993

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

DIENSTPLICHTIGEN OP PATROULLE IN DE ADRIATISCHE ZEE (pag. 3-6)

In dit
nummer o.a.:

- Laatste dienstplichtigen ● Popmuziek ● Zwarte bladzijde ● De Trans-absurdistan Expres ● Aanvaardbaar ● The voice of Africa ● Sarafina!
- Zonder dienstplichtigen kan de KLu niet functioneren ● Hoeveel prioriteit heeft de prioriteitennota? ● Op de Wallen van de Sport ● Rampeeuw? ● Boeken

EGO

MAANDBLAD
VAN DE DIENST
HUMANISTISCH
GEESTELIJKE VERZORGING
BIJ DE KRIJGSMACHT

nr. 3, maart 1993, 32e jaargang
Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postbankrekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aan-
vraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk
Wiltjer, Wim Heij (voorz.), Carine
van Hinte, Peter Samwel, Jos Siersma,
Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend van
Dam, Evert van Dijk, Gerard van
Erkelens, Cor Hoekstra (CORK),
Pieter de Jager, Tom Janssen, Stef
Kessels, Willy Lohmann, Frits Maas,
Len Munnik, René Nauta, Marco van
Nek, Leonore van Opzeeland, Cor
Out, Tom Pauka, Freek Pol, Rien
Robijns, Karel Roskam, Paul Rutten,
Hans Schonk, Klaas Soesbeek, Jan
Stoof, Wessel Visser, Leon Wecke,
Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra
Redaktiesekretariaat:
Erika Krijt-Leyendekkers
Prepress/Lithografie/Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-20906.
Bijdragen in EGO verschijnen op per-
soonlijke titel en vertegenwoordigen
niet noodzakelijkerwijs de visie van de
redactie of de dienst HGV.

Inhoud

Laatste dienstplichtigen	2
Dienstplichtigen patrouilleerden voor Joegoslavië	3
Popmuziek	7
Zwarte bladzijde	8
Rampeeuw?	10
The voice of Africa	11
Sarafina!	12
René Nauta's poster	14
Prikkels/Kamagurka	16
Op de Wallen van de Sport	17
'Zonder dienstplichtigen kan KLu niet functioneren'	18
De Transabsurdistan Expres	21
Grenzen	23
Hoeveel prioriteit heeft de prioriteitennota?	24
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Voorpagina: Hr. Ms. Van
Kinsbergen zij aan zij met U.S.S.
Kalamozoo (foto AVD-KM/Niek
van der Heijden)

LAATSTE DIENSTPLICHTIGEN

Op 11 januari 1993 bracht de minister van defensie, Relus ter Beek, de Prioriteitennota uit. De op handen zijnde veranderingen treffen bovenal de Koninklijke Landmacht, terwijl ook de beide andere krijgsmachtsdelen niet buiten schot blijven. Een grote verandering is het afschaffen van de opkomstplicht voor dienstplichtigen per 1 januari 1998. Vier jaar eerder is de dienstplicht dan al ingekrompen van 12 naar 9 maanden. Dat lijkt op een gunst van de minister, immers de dienstplicht verkorten met enkele maanden voor de komende jaren zou zo opgevat kunnen worden.

Echter bij elke eerdere reductie ten voordele van de dienstplichtigen, stond op z'n minst de halve krijgsmacht op z'n kop. Nu echter is er nog geen enkel protest vanuit het militaire kanaal vernomen! Ogenscheinlijk onoverkomelijke bezwaren toen de dienstplicht van 18 naar 16 maanden ging. Het kon eigenlijk echt niet. Achttien maanden was werkelijk het minste dat nodig was om dienstplichtigen op hun taak voor te bereiden. Ook bij de inkrimping van 16 naar 14 maanden en van 14 naar 12 maanden, werden dergelijke geluiden ruimhartig geventileerd.

Nu echter via de Prioriteitennota bekend is gemaakt, dat de dienstplicht voor de komende vier jaar met maar liefst 25%, van 12 naar 9 maanden, kon worden teruggebracht, klaagt er werkelijk *niemand!* Hoe bestaat het?!

Kon dan eigenlijk al die jaren toch, waarover geroepen werd dat het niet kon? Heeft de maatschappelijke druk voor afschaffing dan uiteindelijk de doorslag gegeven en de militaire top verder het zwijgen opgelegd?

Maar ja, je zult toch maar bij de laatste op te roepen groep horen. Tussen 1 januari '94 en 1 januari '98 worden nog slechts 62.930 dienstplichtigen opgeroepen. De rest kan verder met de school of het werk. Die bijna 63.000 soldaten dienen nog hoofdzakelijk om het aantal gedwongen ontslagen te kunnen beperken tot 1500 en om verder voor een zo soepel mogelijk lopende overgang naar een beroepsleger te kunnen zorgdragen. Je zult er maar bijhoren. Jij moet nog in dienst, je studieplannen nog even uitstellen of je verdere ontwikkeling binnen je werk opschorten, opdat het vaste personeelslid bij defensie dan verder kan worden gespaard. Als onderste uit de militair sociale laag, vangt wie anders dan Jan Soldaat, de klappen op. Het ligt misschien voor de hand dat je daar een bescheiden financiële tegemoetkoming voor zou kunnen verwachten, maar het ministerie moet jou teleurstellen, hier kan geen geld voor worden vrijgemaakt.

De AVNM en de VVDM zijn natuurlijk woedend over het feit dat de dienstplichtigen het kind van deze rekening worden. Zij zullen zeker nog van zich laten horen. Ook zij zullen ongetwijfeld vinden dat een betere waardering voor de alleraatstte en dus specifiek te motiveren dienstplichtigen minimaal een waardering verdient die in geld wordt uitgedrukt. Het ministerie stelt vooralsnog dat met het huidige presentje, een verkorting van de dienstplicht met 3 maanden, voldoende 'betaald' is.

Redactie

Playboy of Tolstoj

Stel, ik ben als militair gelegerd in het voormalige Joegoslavië en ben vergeten *Oorlog en Vrede* van Tolstoj in mijn plunjezak te stoppen. Ik schrijf de uitgeverij Van Oorschot met de vraag om één exemplaar op te sturen.

De uitgeverij, zeer begaan met het geestelijk welzijn van onze Nederlandse jongens in den vreemde, biedt vervolgens spontaan aan 1100 exemplaren toe te sturen.

Ik vraag me af wie van mijn kameraden dit zou waarderen? En hoe lang het ministerie van Defensie zou aarzelen voordat het er in zou toestemmen?

VEENENDAAL

E. Slurink

Uit: De Volkskrant, 23 januari 1993

DIENSTPLICHTIGEN PATROUILLEERDEN VOOR DE KUST VAN VOORMALIG JOEGOSLAVIE

Hr.Ms. Van Kinsbergen vertrok 31 augustus 1992 richting Adriatische Zee om daar, samen met andere NAVO- en WEU-schepen vijf maanden te patrouilleren voor de kust van voormalig Joegoslavië. Aan boord zijn 192 bemanningsleden waaronder twaalf dienstplichtigen (z.m.ers = zee milicien). Raadvrouw Tineke Dekker-Hundling had tijdens deze reis een gesprek met vier van hen. Zij stellen zich eerst even voor.

Hugo van Ginkel (24): Voordat ik in dienst moest heb ik mijn school afge- maakt, MTS-bouwkunde. Daarna ben ik gaan werken bij een bouwbedrijf en nog een paar maanden voor een uitzendbureau. Ik moest 20 januari 1992 in dienst. Daar heb ik eerst de EMMV (Elementaire Militaire Maritieme Vorming) gedaan en daarna de opleiding voor naut en toen de NBCD (Nucleair, Brand, Chemisch Damage control)-school gedaan. Dat is een soort brandweer spelen. Toen heb ik voor 3 weken een havenplaatsing ge- kregen en daarna kreeg ik bericht dat ik werd geplaatst op de Van Kinsbergen.

Paul v.d. Meulen (20): Ik ben timmerman en van alles en nog wat geweest. Ik ben op 8 maart 1992 in dienst gekomen. Ook eerst de EMMV en NBCD- school gedaan en daarna een opleiding voor wasser, omdat ik per se wilde varen. Als wasser ga je namelijk zeker varen.

Eric Hendriks (bijnaam Willie; 21): Ik zit sinds 5 januari 1992 in dienst en voor mij geldt hetzelfde als voor Paul.

Mark Mureau (21): Voordat ik in dienst moest ben ik bakker geweest. Daar ga ik zeker niet mee door als ik de dienst uit kom. Ik ben ook wasser gewor- den omdat ik per se wilde varen. Ik zit sinds 8 maart 1992 in dienst.

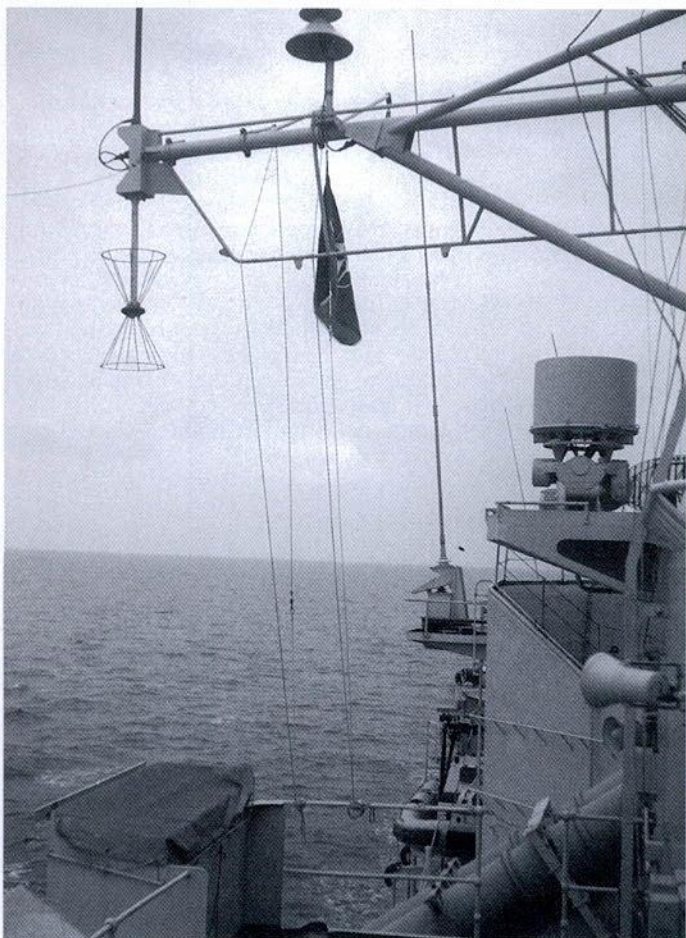
Jullie zitten dus bij de marine om je dienstplicht te vervullen. Hebben jullie daar specifiek voor gekozen?

Hugo: Niet echt, hoewel... ik wilde per se niet bij de landmacht. Ik was al inge- deeld bij de landmacht, maar ik heb toen een aantal brieven naar Kerkrade gestuurd of dat nog veranderd kon wor- den. Toen ben ik eerst naar de mari- nierskeuring geweest, maar daar ben ik niet voor aangenomen. Ik kon toen wel bij de marine komen en dat vond ik ook okay.

Nu ben je bij de nautische dienst en het is niet altijd zo dat je dan tijdens je dienstplicht gaat varen.

Hugo: Dat hadden ze ook tegen me ge- zegd. Ze zeiden: 'Als je wilt varen, dan moet je wasser worden.' Dat zat die man me eigenlijk ook een beetje aan te pra- ten. Ik had er helemaal geen zin in om de ganse dag in een washok te zitten met al-

Aan boord van de Van Kinsbergen, v.l.n.r. (staand) Hugo van Ginkel en Mark Mureau, (knielend) Eric Hendriks en Paul v.d. Meulen

FOTO'S TINEKE DEKKER-HUNDLING

lemaal was om me heen. Ik wil graag buiten zijn, dus daarom ben ik naut geworden. Ik heb echt mazzel gehad dat ik ging varen. Ik heb ook nog de Columbus-reis hiervoor mee mogen maken. Dat is niet verkeerd geweest.

■ Wassers

Hoe zit het met de keuze van de andere drie?

Mark: Ik ben eerst gekeurd in Breda. Toen in Utrecht omdat ik me medisch wilde laten afkeuren. Toen dat niet lukte ben ik weer in Breda gekeurd. Daarna nog een keer in Amsterdam voor de marine, want ik wilde absoluut niet naar de landmacht.

Paul: Ik wilde ook niet naar de luchtmacht, daar ga je dood van verveling. Ik ben ook wasser geworden omdat ik zeker wilde varen. Wij als wassers werken zo keihard, je kunt je gewoon niet vervelen. (gelach alom)

Eric: Bij mij is het precies hetzelfde. Ik wilde ook niet bij de landmacht. Ik heb ook eerst de marinierskeuring gehad. Ik ben daar ook niet voor aangenomen, maar kon wel bij de marine komen.

Hugo, jij zei dat je een opleiding voor naut had gehad.

Nou ja, een opleiding. Het was meer het leren van algemene scheepstaken op de Schoof. Dat duurde een week. Maar je kunt eigenlijk niet zeggen dat ik een specifieke opleiding voor de nautische dienst heb gehad.

En hoe zit het met de opleiding voor wassers?

Mark en Paul: We hebben een opleiding van 3 weken gehad, maar dat hadden we ook in 3 dagen (Mark: in 3 uur) kunnen doen.

Paul: Het is gewoon werken in een wasserij, waar je als 'slaafje' gebruikt wordt omdat ze daar personeel te kort hebben. Dat is eigenlijk geen goede zaak. De tijd dat ik achter een machine of pers heb gestaan tijdens de opleiding is misschien maar 8 uur. De opleiding stelt niets voor, de dingen die je daar doet kom je aan boord niet tegen. U weet het zelf: ik heb u de dingen uitgelegd en dat duurde 3 minuten en toen begreep u het ook.

Betekent dat, dat toen jullie aan boord stapten jullie eigenlijk niets wisten?

Paul: Nee, dat is niet helemaal waar.

Mark: Ik was beslist niet toegerust voor mijn taak aan boord. Ik had een wasopleiding gehad en had daarna 2 maanden gewerkt op de marinekazerne Willemsoord, maar niet als wasser. Toen ik hier aan boord kwam, was ik blij dat Willie al als wasser aan boord was, want hij wist hoe alles werkte. Ik wist niet eens hoe je een machine aan moest zetten.

Hugo: Ik wist eigenlijk ook van niks. Ik heb alles in de praktijk moeten leren.

■ Dagindeling

Vertel eens hoe jullie dag er uit ziet aan boord.

Paul: We lopen constant oorlogswacht.

Dat betekent dat er 24 uur per dag gewerkt wordt in het volgende schema: 7 uur op, 5 uur af, 5 uur op, 7 uur af. We doen dat in 2 divisies. Eric en Mark in een divisie en ik in de andere. Je leven bestaat dan uit: opstaan, eten, werken, slapen, enz.

Hugo: In de nautische dienst en de andere diensten wordt niet altijd oorlogswacht gelopen, dat hangt van het gebied af waarin we patrouilleren. Mijn dagtaak begint met schoonschikken, dat is een marineterm voor schoonmaken, dus gangen vegen en dweilen, douches en w.c.'s schoonmaken. Dat is best vervelend, want iedere dag als je opstaat en je moet werken begin je dus met schoonmaken. Na het schoonmaken drinken we koffie en daarna, als het overdag is, werken we zo veel mogelijk buiten. Dus bijv. de buitenboel schilderen. 's Avonds kun je niet verven, dus dan scheur je een beetje karton, helpt de magazijn-beheerder mee en probeert het een beetje uit te zingen. Dit is dus nadrukkelijk tijdens oorlogswacht. Het betekent dat je 12 uur aan het werk bent, terwijl er niet altijd voor 12 uur werk is.

Paul: Voor de wasserij geldt het niet dat we naar werk moeten lopen zoeken. Wij passen daar ook ons wasschema op aan. Normaal, tijdens zeewacht wordt er voor iedereen 1 keer per week gewassen. Nu, tijdens oorlogswacht, wassen we 1 keer per 3 dagen. Wij kunnen onze werkzaamheden aan de oorlogswacht aanpassen, voor de meeste diensten gaat dat niet op.

Hugo: Wij moesten op een gegeven moment ook 's avonds binnen schilderen. Dat was heel vervelend, want je zat constant in de verfdampen omdat er niet gelucht kon worden. Je werd er helemaal gek van en het is ook ongezond. Gelukkig hebben ze dat op een gegeven moment afgeschaft.

■ Bijzondere reis

Hoe vonden jullie het dat je met deze reis mee moest gaan patrouilleren voor

Hr. Ms. Van Kinsbergen in het Kanaal van Korinthe (14-11-92)

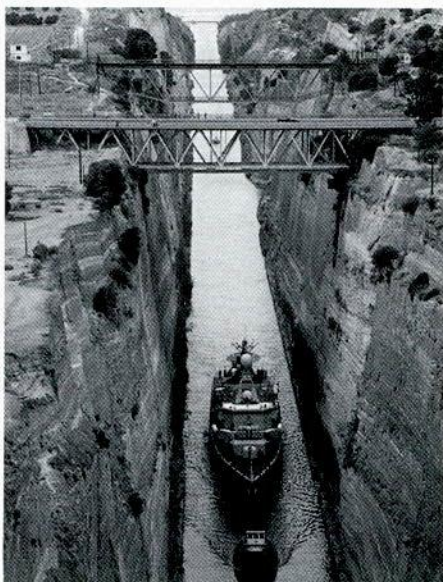

FOTO AVD-KM

de kust van voormalig Joegoslavië?

Mark: Voor mij en Paul is het denk ik wat anders dan voor Hugo en Eric. Wij hadden nog nooit gevaren, wij wisten gewoon niet waar we aan toe waren.

Eric: Wij wisten gewoon dat het niks werd. Wij hadden een mooie reis achter de rug en dit werd gewoon een klotereis. Het had voor mij eigenlijk niet gehoeven.

Mark: Wij weten nu wel dat dit niks is.

Paul: Ja, daar ben ik nu ook wel achter.

Hugo: Ik vind op zich het varen wel mooi.

Eric: Ja, varen is wel leuk.

Paul: Ik ben ook liever op zee dan in een haven.

Eric: Het zijn ook vervelende havens die we aandoen. Zouden we in andere havens komen, dan viel het allemaal nogal mee.

Hugo: Op zee moet je je al inhouden en als je je dan in de havens ook niet kan uitleven, dan valt het dus eigenlijk wel tegen.

Paul: Als de Kortenaer hier straks voor 7 maanden komt, dan wens ik die jongens veel succes!

Nu is dit een bijzondere reis. Als je de oorlog in gaat, dan moet er eigenlijk aan dienstplichtigen gevraagd worden of ze mee willen. Is dat aan jullie gevraagd?

Eric: Ja, dat is gevraagd.

Paul: Nee, we moesten mee.

Mark: Nou het is eigenlijk zo gegaan: we moesten mee, maar als er een werkelijke oorlogsdreiging zou komen, dan zou alsnog aan ons gevraagd worden of we wilden blijven. Wilden we dat niet, dan mochten we van boord en werden we terug gevlogen naar Nederland.

Hugo: Aan mij is die vraag niet gesteld.

Hoe reageerden ze er thuis op dat jullie meegingen? Of hebben ze er eigenlijk niet bij stil gestaan dat dit toch wel een bijzondere reis was?

Eric: Mijn ouders waren er niet echt blij mee, maar toen ze eenmaal wisten hoe het in elkaar zat vonden ze het wel goed.

Mark: Bij mijn ouders was dat precies hetzelfde.

Paul: Mijn ouders waren blij dat ik weg was. Het maakt hen niet uit waar ik naar toe ga. Ze hadden er dus helemaal geen moeite mee.

Hugo: Mijn ouders hadden er ook geen moeite mee.

■ Neventaken

Hebben jullie naast het naut en wasser zijn nog neventaken aan boord?

Hugo: Met oorlogswacht zit ik in het brandpiket. Als er brand is, moet ik daar in een hittewerendpak op af. Bij zeewacht heb ik een andere taak: dan ben ik verkenner in het schip.

Eric: Zowel tijdens oorlogswacht als tijdens zeewacht zit ik in het brandpiket.

Mark: Zowel bij zeewacht als oorlogswacht ben ik ingedeeld bij het 20 mm geweer: optuigen, laden en plaatsen van de trommels. Het afvuren doet een ander. In de oorlogswacht, tijdens het boarden van schepen, doe ik hetzelfde, maar ben daarnaast ook nog Fal- en

Falo-schutter. We trainen daar tegenwoordig heel veel voor.

Paul: Bij zeewacht zit ik in de beperkingsploeg van het brandpiket. Tijdens oorlogswacht ben ik net als Mark lader van de 20 mm. Ik zit dan ook in het boarding-team en ben Falo-schutter op de brug. Ik heb het druk.

Mark: Voor ons is dat een extra taakverzwaring. Als Paul op post moet met het boarding-team, dan moeten wij inspringen bij andere taken. Eric moet van Paul het brandpiket overnemen en ik de taak bij de 20 mm. Wij hebben dus diverse taken.

■ Verschil van reis

Hugo en Eric, jullie zijn mee geweest met de Columbusreis. Kunnen jullie vertellen wat het verschil is tussen die reis en deze reis?

Eric: Je had tijdens die reis betere havens, hartstikke mooie havens zelfs. En we liepen toen geen oorlogswacht. Je gaat naar Amerika en dat is heel bijzonder. Je leeft daar gewoon naar toe. Het was eigenlijk net een soort cruise.

Hugo: Je deed veel meer verschillende landen aan. Hier zien we maar één land: Italië. Nou ja, met als enige onderbreking Athene dan.

Eric: We zijn toen ook op Puerto Rico geweest, dat was fantastisch.

Is er verschil in sfeer aan boord, toen en nu?

Eric: Ja.

Hugo: Ik kan niet zeggen dat er nu een slechte sfeer aan boord is.

Eric: Nee, dat niet, maar toen liepen we geen oorlogswacht en zag je elkaar 's avonds in het caf (= cafetaria, het verblijf van de matrozen). Nu zie je de helft van je collega's niet omdat ze slapen of aan het werk zijn als jij vrij bent. Je kunt beter gewoon zeewacht lopen, dan is het drukker en gezelliger.

■ Ander dienstvak

Als je opnieuw zou moeten kiezen tussen de verschillende krijgsmachtleden, zou je dan weer dezelfde keus maken?

Eric: Ik zou wel weer kiezen voor de marine, maar wel een ander dienstvak. Als ik dit van tevoren had geweten, dan had ik toen al een ander dienstvak gekozen, want dit is eigenlijk een hel.

Paul: Het hele wasserij-gebeuren is me tegengevallen. Ik zou wel weer bij de marine gaan, maar niet als wasser. Ik zou wel naut willen worden, lekker buiten bezig zijn. Wij zitten de hele dag in dat rot hok. Iedereen komt aan je kop zeuren en bemoeit zich met je, omdat iedereen denkt dat hij ook verstand van wassen heeft.

Eric: De eerste 3 maanden ging het nog wel, maar toen had ik het wel gezien.

Mark: De eerste tijd vond ik het nog wel leuk, maar nu heb ik er wel genoeg van. Ik zou wel weer naar de marine willen, maar dan wel een ander dienstvak, zo iets als Hugo doet lijkt me wel leuk.

Hugo: Ik zou ook weer voor de marine kiezen en ook weer voor naut.

Mark: Ja, hij ziet nog eens wat omdat hij

De Van Kinsbergen in Venetië

vaak buiten is. Wij zitten hier maar op 7 m², 12 uur per dag. Het is natuurlijk wel groter dan 7 m² maar het blijft een klein hok. Je zit altijd in het lawaai van de machines en het is hier altijd warm.

Paul: Het is altijd hetzelfde werk.

Hugo: Dat hebben wij natuurlijk ook: altijd schoonmaken, altijd verven, je zit altijd roest.

Paul: Maar niet altijd in hetzelfde hok. Ben jij nou liever naut of wasser?

Hugo: Nee, toch liever naut, juist omdat we vaak buiten werken.

■ Geen blijvers

Heeft een van jullie er wel eens over gedacht om te proberen een vast dienstverband, bijv. als KV-er bij de marine te krijgen?

Eric: Ja, vooral na de eerste reis. Toen dacht ik: 'Nou, dit is het wel.' Maar na deze reis heb ik gezien dat het ook slechter kan, dus nu wil ik niet meer.

Mark: Het varen vind ik leuk, maar ik wil toch liever in de burgermaatschappij proberen een goede baan te krijgen. Op den duur kan je daar meer verdienen en het gaat toch om de centen als je huisje, boompje, beestje wil.

Paul: Ik zou het niet erg vinden om nog wat langer te blijven, maar toch doe ik het niet omdat ik weer wil gaan leren. Dat is eigenlijk belangrijker. Want na 4 jaar, wat moet je dan? Dan sta je weer als een niks in de burgermaatschappij en moet je helemaal opnieuw beginnen. Dan heb je hier misschien een loon van ongeveer f 3.000 gehad en in de burgermaatschappij val je misschien weer terug naar f 1.500. Dan kun je beter nu maar meteen aan je toekomst denken.

Hugo: Ik heb er ook wel eens over gedacht, maar ik vind mezelf te oud. Ik ben nu 24, als ik 4 jaar blijf ben ik 28. Als ik er dan uitkom moet ik in de burgermaatschappij nog iets zien te vinden. Dan loop ik al tegen de 30 en dan ben je gewoon een ouwe lul. Als ik een jaar of 20 zou zijn was ik wel gebleven.

■ Goede periode

Hoe kijk je nou terug op deze periode in je leven?

Eric: Het is een leuke periode geweest.

Mark: Ik heb een goede diensttijd gehad. Ik heb wat van de wereld gezien voor weinig geld. Hoewel Italië niet helemaal je dat was. Als ik thuis kom en mijn vriendin wil naar Italië op vakantie, dan gaat ze maar mooi alleen. Maar het is toch echt mooier dan bij de landmacht putjes graven.

Paul: Ik heb het wel een goede periode gevonden.

Eric: Omdat je veel bent gaan drinken enzo.

Paul: Ja, dat komt er wel bij, maar het schieten en horen bij het boarding-team is fantastisch. Ik heb met dingen geschooten... dat kan niet iedereen zeggen. Ik vind dat gewoon mooi. Als ik opa ben en ik zit in het bejaardenhuis dan kan ik daar nog over vertellen.

Mark: Dan vragen ze: 'Wat heb je gedaan tijdens je diensttijd?' Dan kun jij zeggen: 'Ik was 20 mm-wasser.' Dan maak je er iets moois van. (gelach alom)

Hugo: Ik vond het een goede periode. Ik heb best wel een leuke tijd gehad. Vooral met die vorige reis erbij. Ik heb veel gezien. Ik heb nu ook wel een voorstelling van andere landen: armoede, voedselgebrek, enz.

FOTO AVD-KM (NIEK VAN DER HEIJDEN)

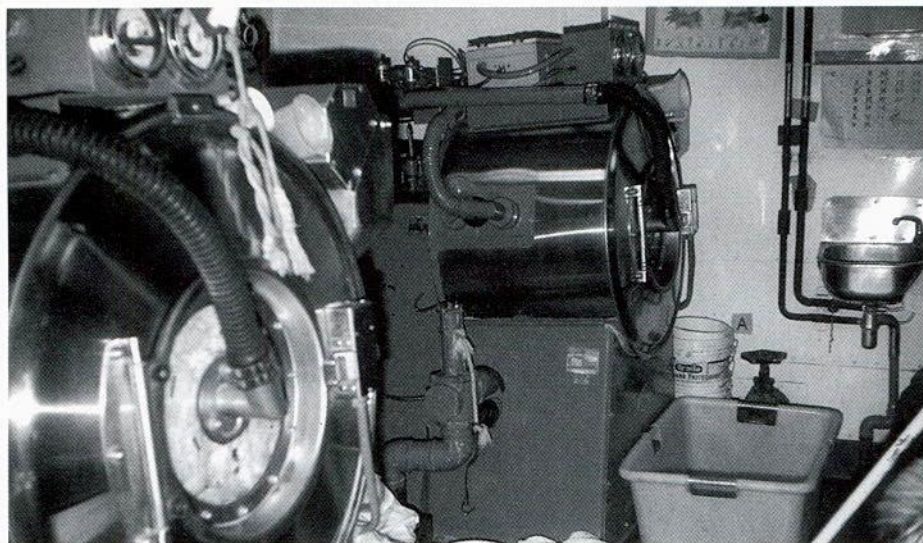

FOTO TINEKE DEKKER HUNDLING

De waskamer

■ Veranderd

Zijn jullie veranderd door het varen?

Eric: Veranderd? Je leeft hier gewoon in een heel aparte wereld. Je zit 5 maanden met 190 man opgescheept en je moet het met elkaar maken.

Mark: Je stapt dus letterlijk in de wereld die marine heet. Ik doe hele andere dingen dan ik thuis deed. Daar ging ik 2 à 3 keer per week stappen. Hier ben ik maar 1 keer echt wezen stappen. Ik ga wel de wal op, maar wandel wat rond. Ik drink af en toe wel eens een biertje, maar meer ook niet. Ik wil graag van deze reis iets overhouden en niet al mijn geld in een bierbuij douwen. Ik wil, na deze reis, een mooie vakantie kunnen houden. Paul is meer gaan drinken, ik ben minder gaan drinken.

Paul: Ik ben andere dingen gaan doen dan ik thuis deed. Op zee drink ik helemaal niets, maar in een haven ga ik er voor. Het is niet altijd even positief. Maar ik denk dat iedereen verandert. Je maakt mij niet wijs dat iedereen nog hetzelfde is. Ik denk dat als ik thuis kom mijn vriendin zegt: 'Tjeh, wat is er met jou gebeurd.' Ik denk dat je gewoon weer aan elkaar wennen moet na 5 maanden. Ik ben 5 maanden weg geweest, dus je bent anders. Ik zal ook wel weer aan mijn ouders moeten wennen en zij aan mij.

Hugo: Ik geloof niet dat ik veranderd ben. Volgens mij ben ik wel zo'n beetje hetzelfde gebleven. Ik word weleens dronken, want dat moet eens in de zo veel tijd gebeuren. Maar dat deed ik thuis ook weleens. Ik ben zeker niet meer gaan drinken, echt niet. Misschien wel wat meer gaan eten.

Je leeft zo dicht op elkaar dat je misschien wel een beetje mee moet om geen buitenbeentje te zijn?

Mark: Dat vind ik niet. Ik stel gewoon mijn eigen prioriteiten. Ik wil graag sparen en dat wordt geaccepteerd. Ik ga dan met die en dan met die op stap en heb net zo veel fun als anderen die meer drinken.

■ Verdiensten

We hadden het al even over de verdien-

sten. Hoe zit het daar mee?

Mark: Ik vind het oneerlijk. Een beroeps of KV-er werkt net zo hard als een ZM-er. Zij verdienen ongeveer f 3.500 en wij krijgen f 1.900.

Eric: Ja, maar het is wel beter dan bij de landmacht.

Paul: Als je eens kijkt hoeveel uur je hier maakt op zo'n schip, zeker nu we oorlogswacht lopen.

Mark: We lopen nu oorlogswacht en werken 84 uur per week: 7 dagen lang, 12 uur per dag. We verdienen ongeveer f 1.900. Toen ik in de burgermaatschappij werkte verdiende ik voor 32 uur werken nog meer. En toen kon je er nog wat bij klussen ook. Ik vind het slecht geregeld, want er zijn KV-ers die niet zo hard werken als wij, maar wel haast 2 keer zoveel verdienen. Op de kazerne, aan de wal, vind ik het wat anders, maar tijdens het varen moeten ze dat gewoon gelijk trekken.

Hugo: Ik heb het al overlegd met de Schout bij Nacht die hier laatst was, maar hij wou niet toegeven. Helaas.

Jullie als wassers hebben nog wat bijverdienste door de burgerwas te doen. Zet dat nog wat zoden aan de dijk?

Paul: Nee.

Mark: Als je de uren gaat rekenen die je er aan bezig bent, kan het misschien net uit.

Paul: Nee nog niet eens, want we moeten de opbrengst met z'n drieën delen. Maar het is natuurlijk toch mooi meegenomen. Het is mijn spaarcentje.

■ Toekomst

Hoe ziet jullie toekomst er uit? Wanneer ga je de dienst uit en wat ga je daarna doen?

Paul: Ik ga na deze reis de dienst uit. Ik ga na eerst 2 dagen slapen en daarna ga ik 4 weken niets doen. Echt helemaal niets. Daarna ga ik denk ik weer leren of zo. Ik zie het wel. Ik leef toch van dag tot dag. Ik zie wel waar ik terecht kom. Maar in de planning staat dat ik weer ga leren.

Hugo: Ik ga 1 april de dienst uit en daarna weet ik het eigenlijk nog niet zo goed. Ik ga, denk ik, een baantje zoeken en een of andere cursus erbij volgen. Ik heb

geen vast omlijnde plannen. Ik wil nog wel graag een maand naar Amerika. Als ik ga, ga ik in mei: naar Californië, L.A. Eric: Ik ga na deze reis de dienst uit en ik ga, denk ik, weer bij mijn oude baas werken in de installatietechniek. Ik kan daar weer terug komen. En verder ga ik wat vervolgcursussen doen.

Mark: Ik ga ook na deze reis de dienst uit. Daarna ga ik leren en werken tegelijk. Ik kan bij mijn oom in zijn bedrijf beginnen en dan ga ik marketing en reclame studeren. Ik hoop dat me dat lukt. Gaat het niet, dan kan ik altijd nog bij mijn oude baas beginnen. Ik wilde eigenlijk geen bakker meer zijn, maar als het niet lukt met die andere baan, moet er toch brood op de plank komen.

■ Tot slot

Zijn er nog dingen die jullie even kwijt moeten?

Mark: Ja, wordt nooit wasser.

Paul: Ja, dat is een goed advies. Je kunt beter naut worden.

Mark: Maar als je wilt varen, moet je wel wasser worden, want dan heb je 100% kans.

Paul: Toch zou ik het nooit meer doen. En zeker niet voor 4 jaar.

Hugo: O nee, dat moet je zeker nooit doen. Je ziet in de wasserij eigenlijk ook alleen maar dienstplichtigen. Die weten ze nog wel te lijmen met de mooie smoes van dat het zeker is dat je dan gaat varen.

Mark, Paul, Eric: Ja, maar dat is ook gewoon zo. Je gaat als wasser zeker varen.

Hugo: Maar je hebt er toch helemaal geen voorstelling van wat wasser eigenlijk is?

Eric: Ja, dat klopt. Maar had jij een voorstelling van wat naut is?

Hugo: Nee, niet echt.

Mark: We zijn wel wat negatief over wat we allemaal gedaan hebben, maar als ik terug kijk heb ik het toch naar mijn zin gehad. Onderling hebben we het zeker ontzettend naar ons zin gehad. Er was een goede sfeer.

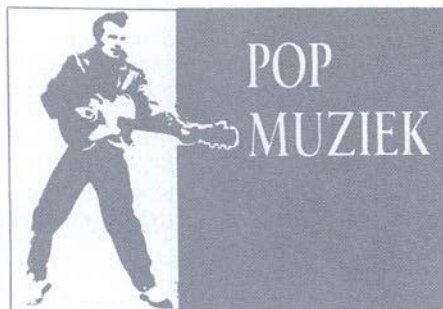
Hugo: Je houdt er altijd een paar goede kennissen aan over.

Eric: Je blijft er gewoon leuke herinneringen aan houden, ook al was dit een saaie reis.

Jongens, hartelijk bedankt voor het gesprek.

Tineke Dekker-Hundling

OSDORP POSSE

Roffer Dan Ooit (Djax Records)

'Ik vraag niet om respect, godverdomme ik eis het!!!'

Ho, wat is dat nu? Wie is er zo boos en geeft er op deze manier uiting aan? De Nederlandstalige hardcorerappers van de Osdorp Posse uit Amsterdam natuurlijk! Op hun mini-cd *Roffer Dan Ooit* staan zeven nummers waarop Def. P., Seda, Ijsblok en King al hun frustraties en woede hebben gebundeld in flitsende woordenstromen. De muziek telt nauwelijks, want bestaat uit vrij eentonige beats, maar de teksten zijn zowel inhoudelijk als qua uitvoering het bijzondere van dit schijfje.

De Osdorp Posse maakt zich boos over de corrupte politie, zwarte collega-rappers die niet alleen pro-black zijn, maar ook anti-wit en gelukkig ook over naziskinheads. Het werd tijd dat daar eens iemand in de Nederlandse popmuziek zijn mond over open trok. Een stukje Osdorps rapwerk:

'Skinhead - zoek geen ruzie met me, want ik win het

En als je toch denkt ik begin het

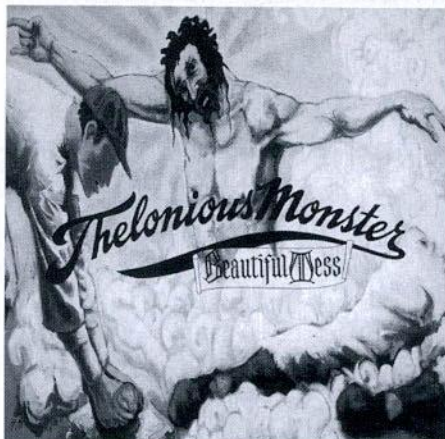
Ram ik een spijker in je hoofd

Als pinhead'

(uit *Die Naziskinheads*)

'Ik ben de optimistische, niet racistische, realistische, atheïstische, voor hip-hop-hater een wrede sadistische, anarchistische, rapterroristische rijmtovenaar. Ik kan jou vermoorden met woorden, gestoorde. Ik maak je in de war met mijn verzonden zinnen, je slaat op tilt van binnen, dus je doet domme dingen. Jij neemt mij serieus en dan vind je me vreemd, maar je bent pas vreemd als je dit serieus neemt. Want sommigen vinden onze teksten maar stom, omdat ik niet altijd mijn mening zeg, of soms keer ik 'm om en zeg dan dingen die bewust dom klinken, want zo word je gedwongen om zelf na te denken.'

(uit *Roffer Dan Ooit*)

THELONIOUS MONSTER

Beautiful Mess (Capitol/EMI)

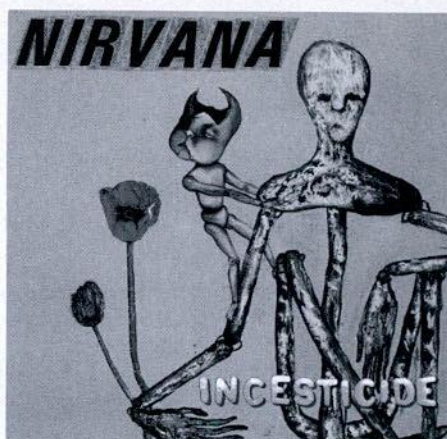
Thelonious Monster komt uit Los Angeles en trok voor het opnemen van *Beautiful Mess* naar de Ardent Studios in Memphis. De band, die draait rond zanger Bob Forrest, is erin geslaagd om het uitbundige Californië-gevoel en de diepe Memphis-soulwortels samen te brengen op één plaat. De independent-releases *Baby... You're Bumming My Life Out In A Supreme Fashion* ('86) *Next Saturday Afternoon* ('87) en *Stormy Weather* ('89) gaven al een stijgende lijn aan in de ontwikkeling van de Monsters, maar op *Beautiful Mess* komen alle mogelijkheden van het vijftal samen en leveren ze hun ultieme popplaat af.

Naast Forrest zitten ook oerleden Pete Weiss (drums), Dix Denney (gitaar) en Chris Handsome (gitaar) nog in Thelonious Monster. Nieuweling Don Burnet completeert de bezetting op bas. Het leven van Bob Forrest is een strijd, getuige zijn teksten. Soms ziet hij geen uitweg meer en dan worden de mooiste liedjes geschreven.

'I wanted to kill myself, but I've always been to scared', zingt hij in *Body And Soul?*, het nummer waarvan de titel alles zegt over de muziek van Thelonious Monster. Gelukkig voor hem en voor de luisteraar deed hij het niet. Want dan waren liedjes als het prachtige duet *Adios Lounge* met Tom Waits of de soulballade *I Get So Scared*, waarin Forrest Otis Redding naar de kroon steekt met zijn rauwe en tevens lieflijke stemgeluid, ons onthouden.

Af en toe komt er zelfs in de treurige levensloop van Bob Forrest een ervaring en gaat hij met zijn vrienden van de Red Hot Chili Peppers naar Las Vegas om Julio Iglesias te zien, zoals bezongen in de rock'n'roll basic *Vegas Weekend*. Of wanneer hij verliefd is en dat verwerkt in het vrolijke *I Met An Angel*. Waar het

ook over gaat, Forrest weet de gevoelige snaar te raken en de muziek sluit daar feilloos bij aan. Het gevolg is dat je bij intensief beluisteren constant door kippevel wordt overvallen. En dan weet je dat het goed is.

NIRVANA

Incesticide (Geffen/BMG Ariola)

Nirvana's succesplaat *Nevermind*, met de gigantische hitsingle *Smells Like Teen Spirit* en opvolgers als *Come As You Are*, *Lithium*, en *In Bloom* verscheen eind '91 en plaveide de weg voor een aantal bands (veelal net als Nirvana uit Seattle) die ruige, agressieve muziek spelen. Grunge-rock werd de naam voor het nieuwe (?) genre. De meesters zelf houden zich voorlopig gedeisd en een opvolger zal nog wel even op zich laten wachten.

Om die tijd te overbruggen heeft platenmaatschappij Geffen, in samenwerking met Nirvana's eerste label Sub Pop, een aantal bijzondere Nirvana-opnamen bij elkaar gezocht en op cd uitgebracht. Dat lijkt in eerste instantie op makkelijke zakkenvullerij, maar dat is in dit geval niet zo. *Incesticide* is een interessante en voor het overgrote deel ook goede plaat. Er staan een aantal juweeltjes van de hand van Kurt Cobain op, die op *Nevermind* niet hadden misstaan. Andere nummers sluiten meer aan bij de voorganger *Bleach* uit 1989.

Incesticide telt vijftien tracks, waarvan zes echte uitschieters. Dat zijn de openers *Dive* en *Sliver*, die in '90 samen op een single stonden. Verder *Been A Son* en een veel agressiever gespeelde versie van *Polly*, dan op *Nevermind* is te vinden. Onder de titel (*New Wave*) *Polly* werd deze opname gemaakt tijdens een Mark Goodier Session voor de BBC in 1991.

Ook zeer de moeite waard zijn de Vaseline's-covers *Molly's Lips* en *Son Of A Gun*. Ultieme popliedjes met ballen! Om deze release ook voor de echte 'die-hard' Nirvana-fans interessant te houden, staan er drie nummers op die nooit eerder op single, compilatie of als bonustrack zijn uitgebracht. *Hairspray Queen*, *Aero Zeppelin* en *Big Long Now* zijn echter gelijk de minste nummers. Gelukkig is het vierde nummer, dat over de vier minuten gaat en daarmee afwijkt van Nirvana's kernachtige 'hit you where it hurts' formule, *Aneurysm*, een afsluiter die de groep weer op haar best laat horen. Vraag niet wat het precies is, maar het zit erin en moet er absoluut uit. Yeah!

Marco van Nek

ZWARTE BLADZIJDE

Vier maanden onvoorwaardelijk voor twee onderofficieren

Naar aanleiding van de één of andere gebeurtenis wordt men wel eens boos. Dan slik je even en meestal is het na enige tijd weer over. Maar een enkele keer is de boosheid zo hevig dat deze niet wil verdwijnen.

Wij waren boos, en zijn het nog steeds, over de op 19 januari jl. aan twee beroepsmilitairen opgelegde straf van vier maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf door de militaire kamer van de rechtbank te Arnhem.

■ Waar gaat het om

Twee onderofficieren hebben in Sarajevo (augustus 1992) geweigerd, na daartoe een dienstbevel te hebben ontvangen, terug te keren naar hun post in een kazerne. Dit omdat er, naar hun inschatting, sprake was van levensbedreigende omstandigheden. Dat was niet zo maar een gevoel, nee, want bij beschietingen kort daarvoor was een VN-soldaat (uit de Oekraïne) door scherp-schuttershand gesneuveld en was de bovenste verdieping van hun onderkomen er finaal afgeschoten. In de nabijheid van hun verblijf waren geen schuilkelders en bovendien beschikte men, op dat moment, in Joegoslavië ook nog niet over kogelvrije vesten. Het feit dat de bevelgevers (hun commandanten) alvorens de bevelen te geven zich ter plekke op de hoogte hadden gesteld van de situatie – en het, naar hun oordeel, weer “verantwoord achten” – kon de betrokken onderofficieren evenwel niet tot andere gedachten brengen. Derhalve besloten beide beroepsmilitairen het gegeven bevel te negeren om aldus zichzelf en de aan hen toevertrouwde negen dienstplichtigen niet onnodig aan onaangename risico's bloot te stellen. Voor de leiding van de krijgsmacht was dit aanleiding de twee onderofficieren naar Nederland terug te halen, te schorsen en een strafzaak tegen hen aan te spannen. Dinsdag 19 januari 1993 wees

de militaire kamer van de rechtbank te Arnhem vonnis: **Vier maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf.** Een zwarte bladzijde in de geschiedenis van de militaire rechtspraak.

■ Peace-keeping

Hebben de twee beroepsmilitairen van de verbindingdienst zich dan zo vergist?

Op het eerste gezicht is men geneigd dit te veronderstellen. Immers een krijgsmacht houdt op krijgsmacht te zijn indien een ieder zijn eigen gang maar kan gaan en dienstbevelen niet meer behoeven te worden opgevolgd. Verder kijkend blijkt het toch niet zó eenvoudig te liggen. Allereerst hadden beiden zich vrijwillig gemeld voor deze peace-keeping-operatie in het voormalig Joegoslavië. Natuurlijk brengt ook een peace-keeping-operatie (enige) risico's met zich mee, in ieder geval meer dan bij een reguliere oefening in de Noord-Duitse laagvlakte. Dat besef zal ongetwijfeld bij eenieder van de uitgezonden aanwezigen zijn geweest en dus ook bij betrokkenen. Omdat over een peace-keeping operatie wordt gesproken wanneer *alle* partijen in het conflict de komst van de VN-troepen aanvaarden, was dit voor de minister van defensie, ten aanzien van deze missie, de belangrijkste reden om, ondanks de onmisken-

baar eraan verbonden risico's, toch te spreken van een 'aanvaardbaar risico'. De praktijk leerde snel dat van peace-keeping, in de eigenlijke betekenis, geen sprake was en ook niet kon zijn. In die zin is menigeen van de, al of niet vrijwillig uitgezonden, door de politiek-verantwoordelijken enigszins op het verkeerde been gezet of doodgewoon naïef geweest.

■ Dienstbevel

Daarenboven waren beide onderofficieren 'opgevoed' met het militair recht, zoals dat op de opleidingscentra aan de beroeps wordt gedoceerd. Het kan niet anders dat op de opleidingscentra aan de beroeps wordt gedoceerd. Het kan niet anders dat de twee onderofficieren (hoe betrekkelijk kort ook in dienst), tijdens hun opleiding, uitgebreid het militair dienstbevel behandeld hebben gekregen, getuige de aan de opleidingscentra in gebruik zijnde dictaten terzake het militair recht. Daar beiden zich voor de rechtbank beriepen op 'overmacht', ter illustratie een tweetal daarop betrekking hebbende citaten uit deze readers:

'Een militair kan ook een dienstbevel krijgen waarvan hij meent, dat de opvolging redelijkerwijs niet van hem mag worden gevergd, omdat de belangen of plichten die door de uitvoering van het bevel zouden worden geschaad zwaarder wegen dan de plicht te gehoorzamen. We spreken dan van overmacht. Hij kan weigeren of nalaten het bevel op te volgen, maar doet dit op eigen risico; indien het tot een strafvervolgung komt wordt door de rechter uitgemaakt of een beroep op overmacht of noodtoestand inderdaad gegrond was.' ('Beknopt overzicht militair recht', COKL, 1987)

en
'Overmacht' (artikel 40 WvSr):
'Van overmacht in de zin van noodtoestand bij bevelsuitvoering is sprake wanneer de belangen of plichten die door de uitvoering van het bevel geschaad worden voor de bevelsontvanger op dat moment naar objectieve maatstaven gemeten, zwaarder wegen dan de belangen die door uitvoering van het bevel worden gediend.
De uitvoering van het bevel kan dan redelijkerwijs niet van hem worden gevergd. Overmacht is een strafuitsluitingsgrond, d.w.z. dat niet uitvoering van het bevel geschiedt op risico van vervolging wegens art. 114 WvMS, waarbij de rechter later het beroep op overmacht moet beoordelen. ('Dictaat militair recht', HOOS, 1988)

Deze nadere nuancerings van het begrip (dienst)bevel(suitvoering), in het WvSR (Wetboek van Strafrecht) en WvMS (Wetboek van Militair Strafrecht), zullen vermoedelijk zijn voortgekomen uit de gevoerde processen na de Tweede Wereldoorlog. Neurenberg en Tokyo leverden immers op dat grenzeloze gehoorzaamheid (bevel is bevel) nooit *het* argument kan en mag zijn waarop iemand (ook een militair) zich kan beroepen. Betrokkene heeft de morele en juridische plicht zijn eigen verantwoordelijkheid in dezen te nemen.

Voor vaderland of niemandsland

'(...)
Wat mij zorgen baart is de nu nog zeer theoretische mogelijkheid dat onze mensen ooit, na een summiere,

technische discussie, een oorlog in worden gestuurd om te vechten voor zaken die niemand echt aan het hart gaan. Als ze zich al laten sturen geef ik geen cent voor hun moreel en hun kansen. Mensen die gedwongen worden om hun contractuele verplichtingen na te komen, teneinde in allerlei uithoeken

abstracties als de wereldorde of de vaderlandse en Europese invloed daarop veilig te stellen, zijn doorgaans geen partij voor tegenstanders die voor huis, haard en volk knokken.
Het is maar te hopen dat onze acties ook in de toekomst beperkt blijven tot humanitaire hulp, bestandshandhaving en mijnen vegen. Als men dat niet wil garanderen, is mijn vraag hoe men de rangen en standen op termijn met goed gemotiveerd personeel denkt te vullen.'

Prof.dr. J. Extra
Hoofd vakgroep Sociale wetenschappen
Koninklijke Instituut Marine

(Uit 'Kernvraag' nr. 100, januari 1993)

■ Overmacht

We leven in een rechtsstaat, hetgeen betekent dat de rechter uiteindelijk het laatste woord heeft. In de zaak van de weigerende onderofficieren mag worden verondersteld (gelet op de aangehaalde citaten) dat beiden dat ook wisten. De rechtbank was van oordeel dat van de twee onderofficieren 'gelet op hun taak en functie, waaraan risico's inhererent zijn, mag worden verwacht dat zij ook onder levensbedreigende omstandigheden hun taak verrichten. Kaderleden dienen daarbij een voorbeeldfunctie voor hun ondergeschikten te vervullen.' Het risico van 'levensbedreigende omstandigheden' is, volgens de Arnhemse rechtbank, ook inhererent aan VN-peace-keeping-operaties. Sterker nog, het feit dat het gebeurde zich voltrok bij een operatie als deze, werkte verzwarend, zoals uit de strafmotivering valt af te leiden: 'Het betreft hier een ernstig geval van het niet opvolgen van dienstbevelen omdat (cursivering JdB/WH) dit plaatsvond bij een operationele VN eenheid (UNPROFOR).'

Wanneer, in hoger beroep, het Gerechtshof dit vonnis zal bevestigen kunnen de genuanceerde benaderingen terzake het dienstbevel op o.a. de beroepsopleidingen in het vervolg met een korrel zout worden genomen. Immers, zelfs wanneer er sprake is van 'levensbedreigende omstandigheden' zal er, zo leert dit vonnis, nog geen beroep kunnen worden gedaan op 'overmacht is een strafuitsluitingsgrond'.

■ Bevel is bevel

In rond Nederlands komt de gedachten-gang van de militaire kamer van de rechtbank in Arnhem op het volgende neer: Een bevel is een bevel waarbij de ruimte voor een persoonlijke belangenafweging van militairen ongeveer nihil is. Militairen moeten niet alleen gewoon doen wat hun superieuren hen opdragen maar 'de bazen' zijn ook de enigen die kunnen en mogen beoordelen wat verantwoord is.

Bevreemding (misschien is verontrusting nog wel meer op z'n plaats) heeft het feit gewekt, dat de rechtbank in haar overwegingen de onveilige situatie ter plekke niet heeft betrokken. Ons inziens draaide het daar nu juist om.

Majoor Wondergem, ten tijde van het voorval VN-waarnemer in Sarajevo, zegt hierover (NRC-Handelsblad d.d. 16-01-1993):

'Al bij mijn opleiding op de Koninklijke Militaire Academie (KMA) heb ik beseft hoe riskant het is dat mensen vanachter de groene tafel over militairen oordelen, zonder de situatie ter plekke te kennen. Je kunt die mannen wel van lafheid beschuldigen, maar daarmee had het niets te maken. Het waren twee commandanten die het tegenover de mannen van hun detachement onverantwoord vonden om terug te gaan. In mijn ogen is de hoger geplaatste militair die uit carrière-overwegingen zijn mensen in een zinloze actie in gevaar brengt - en daar zijn legio voorbeelden van - heel wat laffer dan deze twee onderofficieren'.

■ Avonturiers

In EGO van november 1992 werd in het redactioneel commentaar, onder de kop 'Vredesoperaties en verzekeringen', ook gewezen op het probleem dat de politiek-verantwoordelijken in Den Haag soms besluiten nemen met (onvoorzien) verstekkende gevolgen. In het daarin gebruikte voorbeeld (het al of niet mogen vernietigen van in beslaggenomen wapentuig door mariniers in Cambodja) was het de minister van defensie zelf die de tekortkomingen recht zette.

De zaak van de veroordeelde onderofficieren is van een volstrekt andere aard en orde. Dat is niet een kwestie van 'even Apeldoorn bellen', anders gezegd de Kamer of een bewindsman in laten grijpen. En dat is, in kwesties als deze, maar goed ook dat dat niet kan. We leven in een rechtsstaat met een onafhankelijke rechterlijke macht. Dus ligt die taak nu niet op het bordje van de minister of de Kamer, maar op de groene tafel van het Gerechtshof: alsnog de situatie ter plekke van dat moment zo zuiver mogelijk in kaart brengen, daar het niet opvolgen van het dienstbevel van de betrokken onderofficieren naast plaats en vervolgens beoordelen of zij ten rechte zich hebben beroepen op deze strafuitsluitingsgrond.

Wanneer het Gerechtshof het vonnis niet zal vernietigen, zou dat wel eens tot gevolg kunnen hebben (al behoort dit bij de beoordeling van de zaak geen enkele rol te spelen) dat men wel weer kan afzien van het voornemen de opkomstplicht voor dienstplichtigen op termijn af te schaffen. Men kan er immers van uitgaan dat de aanstaande beroepsgroep die de krijgsmacht (tijdelijk) moet gaan bevolken, ook uit redelijk denkende mensen zal bestaan. Een groot deel van deze mensen heeft zonder enige twijfel deze rechtszaak niet alleen goed gevolgd, maar zal het gewezen vonnis zeker ook in hun afwegingen een belangrijke plaats geven. Ten aanzien van diegenen die van deze 'Sarajevo-zaak' geen seconde wakker liggen, kan men zich afvragen of die nu uiterekend de beroepsgroep moeten gaan vormen waar de krijgsmacht om verlegen zit. We citeren nogmaals majoor Wondergem:

'Maar nu wil de politiek dat het leger over de hele wereld aan crisisbeheersing gaat doen. Voor zo'n leger zal ik niet kiezen. Ik heb genoeg dood en vernietiging om me heen gezien. Waarom zou ik gaan sneuvelen voor warlords in Joegoslavië, Cambodja, of waar ook ter wereld? Daar ga je toch niet je leven en het geluk van je gezin voor in de waagschaal stellen? Daar krijg je alleen nog avonturiers voor of mensen die vluchten voor problemen thuis'.

■ Zorgwekkend

Wij zijn boos en maken ons ernstig zorgen.

Na de Tweede Wereldoorlog heeft de krijgsmacht zich in ons land ontwikkeld tot een institutie die haar leden, in toenemende mate, heeft voorgelaten dat dienstopdrachten/bevelen door het indi-

vidu verinnerlijkt moesten kunnen worden. De opdrachtgever diende een maximale inspanningsverplichting te leveren, opdat de ontvanger zich niet alleen bij de opdracht kon neerleggen (dat was wel het minste, maar mocht men niet tevreden mee zijn), maar deze moest kunnen accepteren. Er achter kon gaan staan omdat het nut had, de opdracht redelijk was, het bevel in die situatie inderdaad uitgevoerd moest worden, enz. Men diende zich in ieder geval verre te houden van opgelegde discipline, laat staan 'bevel is bevel'.

Gelet op het betrekkelijk geringe aantal zaken waarbij sprake is van dienstweigeren, konden de mensen in de krijgsmacht bij de troep kennelijk meer dan redelijk uit de voeten met deze benadering. Ook hebben wij, al jarenlang, geen geluiden meer vernomen uit de hoek van de militaire leiding dat deze aanpak het functioneren van de krijgsmacht op losse schroeven zou zetten.

Wanneer één enkele rechterlijke uitspraak dit zorgvuldig opgebouwde proces in één klap om zeep zou helpen, is er werkelijk sprake van een uiterst zorgwekkende ontwikkeling. Immers de kurk waarop de krijgsmacht anno 1993 drijft, en ons inziens ook behoort te drijven (het tijdperk van 'bevel is bevel' behoort definitief tot het verleden), dreigt door dit vonnis, hoe tegennatuurlijk dit ook moge zijn, toch te zinken.

Zover is het evenwel nog niet. Voor de mensen in de krijgsmacht is het te hopen dat het Gerechtshof, in hoger beroep, deze zwarte bladzijde uit de geschiedenis van de militaire rechtspraak nog zal verwijderen. Daar houden we ons in ieder geval voorlopig aan vast.

Jan den Boer
en Wim Heij

RAMPEEUW?

Wie het weet, mag het zeggen...

Er hoeft maar een flinke ramp te gebeuren in Nederland of de televisie wordt aangepast. Dat gebeurt niet bij een (zelfs nog grotere) ramp in het buitenland, behalve als er een behoorlijk aantal Nederlanders bij is betrokken. Presentatoren krijgen dan de neiging om vanuit een condoleance gezicht te gaan praten. En de laatste tijd geven sommigen aan de ramp een rapportcijfer: "Dit moet 'de ramp van het jaar' genoemd worden." Totdat de volgende ramp langs komt.

Vroeger volstond de journalistiek met de uitverkiezing van 'de Man van het Jaar'; voor kwebbel- en roddelpers was er 'Het Huwelijk van het Jaar', terwijl de sportjournalistiek lol beleefde aan 'De Sportlui van het Jaar'. Er bestaat ook een uitverkiezing van 'De Uitspraak van het Jaar'. Zoals die van een musicus: "Of ik ooit met Yoko Ono naar bed ging? Nee, maar ik heb haar wel veel geholpen bij het breien." Dat is allemaal een aardig tijdverdrijf.

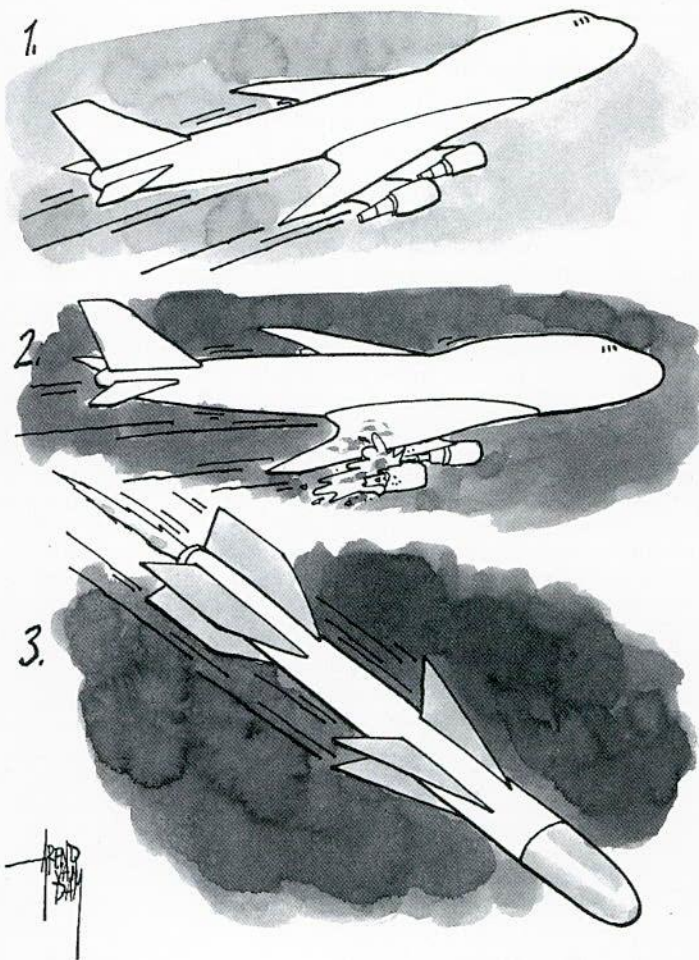
■ Rampjaar

Maar nu worden ook rampen in een rangorde gezet. Een beetje ramp kan er op rekenen, dat die wordt uitgeroepen tot 'Ramp van het Jaar'. En erger nog: het hele jaar 1992 is al afgeschreven als een Rampjaar. Dat heeft koningin Elisabeth gedaan. Vroeger was alleen 1672 een Rampjaar. Zelfs 1940 werd nooit een Rampjaar genoemd, toen de Duitsers binnenvielen en de ellende van de bezetting begon. Voor de Britse koningin was 1992 inderdaad beroerd: zij kreeg een paleisbrand en een reeks mislukte huwelijken in haar familie te verstouwen. Maar waarom moeten nu ook alle andere mensen hier een 'rampjaar' in zien? Voor veel mensen is 1992 vast wel een goed jaar geweest. Dat kan de ellende in Joegoslavië, in Somalië, in Zuidelijk Afrika, niet uitwissen? Waarom zou 1992 slechter zijn dan 1645 of 1397 of 1991?

De gewoonte om jaren collectief te brandmerken krijgt een afschuwelijk vervolg. Want nu de twintigste eeuw aan zijn eind begint te komen, gaan journalisten al praten over 'de ramp van de eeuw'. Fons de Poel van KRO's Brandpunt, die van overdrijven zijn roe-

ping maakt, noemde bijvoorbeeld de toestand in Somalië 'De Ramp van de Eeuw'.

Natuurlijk zijn de gebeurtenissen daar ongelofelijk tragisch, maar ik weet niet hoe je rampen met elkaar kan vergelijken. Clichémensen hebben daar kennelijk een feilloze maatstaf voor. Toch

denk ik, dat slachtoffers niet gauw zullen zeggen: "ik ben er als slachtoffer van deze ramp beroerd aan toe; gelukkig is er toch één lichtpuntje: mijn ramp is niet zo erg, als De Ramp van de Eeuw, of zelfs maar De Ramp van het Jaar."

■ Erg, erger, ergst

Wie een oorlog meemaakt of een concentratiekamp heeft doorgemaakt, of een vliegtuigongeluk overleeft, heeft ongetwijfeld onvoorstelbare klappen opgelopen. Zulke mensen vinden de eigen ramp waarschijnlijk de ergste die hen ooit kon overkomen. Tegen zulke slachtoffers kan je niet zeggen: "Uw ramp A was erg, maar ramp B en C waren toch nog erger."

Vanuit de slachtoffers gezien bestaat er niet zoiets als een klassemment van rampen, een top-tien rangorde van rampen. Rampen zijn geen sportieve of muzikale evenementen, die bekroond worden met een eerste, een tweede, of een derde plaats.

Komt de Tweede Wereldoorlog op de eerste plaats? Of is dat Somalië nu? Wie kiest voor de Holocaust op de derde plaats? En hoe zit het met de Biafraanse oorlog, of zijn we die al vergeten? Hoorde die nog wel bij de tien ergste rampen van de eeuw? Wat vinden de Vietnamezen van de Amerikaanse ontbladering? De ramp van de Rode Khmer voor Cambodja - komt die in aanmerking voor een eervolle vermelding? Wie was er erger - Idi Amin in Uganda of Pinochet in Chili? Wat is erger: een neerstortend Nederlands vliegtuig met 56 doden of een kapseizende Bengaalse veerboot met 2000 slachtoffers?

De slachtoffers van communistische regimes weten ook wat een ramp is. En er leven ook nog slachtoffers van het kolonialisme. De slachtoffers van de apartheid zitten met een ramp van drie eeuwen racisme. Hoezo: 'ramp van de eeuw'?

■ Overdrevenste

Er is geen competitie voor rampen. Er zal nooit zoiets zijn als de 'ergste' ramp of de 'beste' ramp. Zoals er ook geen ranglijst te maken is van overdrijvende journalisten: de ergste, de tweede en de derde. Dat is een zinloze bezigheid, want er kan ook geen rangorde zitten in de overdrijving: hoe kan iets nog 'Overdreven' zijn dan 'Overdreven'? En kan iets ooit het 'Overdrevenste' zijn? Een lijst van overdrijvende clichémensjes zou overigens wel lang zijn.

Ik ben bang, dat er nu al journalisten zijn die zich voorbereiden op de rangorde van de eeuwen. Ik durf te wedden dat velen onze twintigste eeuw in vergelijking met vorige eeuwen zullen uitverkiezen tot 'De Rampeeuw' van alle tijden.

Karel Roskam

THE VOICE OF AFRICA

Concert in Ahoy op 10 en 11 april

Paul Simon en Peter Gabriel: Twee westerse artiesten met een zwak voor Afrikaanse muziek, die mede deze muziek tot buiten de landsgrenzen populair maakten en de hitlijsten binnensluisden. En daarmee kwamen ze eigenlijk terug bij hun muzikale wortels. Want dezelfde Afrikaanse muziek had namelijk aan de wieg gestaan van de populaire westerse muziek zoals we die nu kennen: de jazz en de popmuziek.

■ Paul Simon en Peter Gabriel

Paul Simon maakte samen met Zuidafrikaanse muzikanten zijn plaat *Graceland*, een mengeling van popmuziek en muziek uit de Zuidafrikaanse townships, die in één klap het grote publiek warm maakte voor Afrika. De samenwerking bezorgde vooral de a capella groep Ladysmith Black Mambazo een grote populariteit in Europa. Deze toegenomen belangstelling plaveide de weg naar overzeese roem voor op dat moment nog minder bekende groepen als Black Umfolosi uit Zimbabwe. Deze acht jongens, die elkaar kennen van de schoolbanken, combineren in hun optreden traditionele Zuludansen met a capella zang, die overeenkomsten vertoont met Ladysmith Black Mambazo.

Peter Gabriels liefde voor Afrikaanse muziek ontstond in de jaren zeventig puur toevallig en mede door toedoen van een Nederlandse radiozender. Hij was aan het afstemmen op BBC-radio, toen een Nederlands station doorkwam met een traditioneel Afrikaans liedje. Hij werd getroffen door de eenvoud en oprechtheid en ging zich verdiepen in Afrikaanse muziek. Zo leerde hij de koorzang van de Zuidafrikaanse groep Ladysmith Black Mambazo waarderen. De eerste keer dat hij het Westafrikaanse land Senegal bezoekt, begin jaren tachtig, ziet hij de dan nog ster in opkomst Youssou N'Dour optreden in een nachtclub. Hij gaat, verklaart hij later, 'helemaal uit zijn dak' en danst de hele nacht.

Wat is het geheim van de Westafrikaanse muziek? Gabriel: "Het ritme steekt je. Dat vloeiende ritme. De drumstokjes, vaak vers gehakt hout, zijn flexibeler dan de westerse. Ze zijn ook korter. Typisch is verder de zangstijl. De zangers produceren een ongelooflijk krachtig geluid, waarmee veel mensen buiten Afrika nu ook bekend zijn dankzij Youssou N'Dour."

■ Youssou N'Dour

Youssou N'Dour, ooit 'ontdekt' door Peter Gabriel, is nu een megaster. Hij werkte mee aan Gabriels plaat *So*. De grote roem kwam toen hij samen met

Ook Aster Aweke komt naar Rotterdam

FOTO: GERARD VERSCHOOTEN

OPEN VOOR AFRIKA

27 maart 1993 begint de HIVOS-campagne 'Open voor Afrika'. Met deze campagne, die twee weken duurt, wil HIVOS (Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking) een ander Afrika laten zien dan het Afrika dat wij kennen van de stereotype beelden van rampspoed. Want Afrika is - net als Europa overigens - een groot continent met vele gezichten, opinies, muziek, kunst, en ga zo maar door. Aandacht voor verhalen over goedlopende handel of het dagelijks leven.

The 'Voice of Africa' zal - in de meest letterlijke zin van het woord - aan bod komen in het 'Open voor Afrika'-concert, op 10 en 11 april. Daar spelen Peter Gabriel, Youssou N'Dour (beiden nog onder voorbehoud) en de Ethiopische Aster Aweke. Black Umfolosi komt ook naar Nederland en zal diverse optredens door het land verzorgen.

Open voor Afrika-concert: 10 en 11 april 1993. Plaats: Ahoy Rotterdam.

Verder: 27 maart: Grand Opening in Rotterdam met aankomst van schip met handelswaar uit Afrika, daarna markt met cultuur en informatie; 1 april: een congres over handel en cultuur in het Rotterdamse WTC; een door Nederland trekkende karavaan met Afrikaanse markt, modeshow en cultuur; tentoonstelling van fotografie Angèle Etoundi.

Meer lezen over Afrika in: HIVOS-Projectbericht, Internationale Samenwerking april 1993, Onze Wereld mei 1993 of in de speciaal voor de campagne uitgegeven Afrikakrant.

Voor informatie over campagne of concert: 070-3636907.

Sting, Gabriel en Springsteen meedeed aan de Human Rights Now World Tour in 1987. Het traditionele ritme was het voornaamste ingrediënt van N'Dours succes. Hij liet die ritmes uitvoeren op keyboard, gitaar en traditionele instrumenten.

N'Dours hoge stem bezorgde hem de bijnaam 'De Nachtegaal van Senegal'. Maar ook staat hij bekend als vrouwenidool en als aanstichter van dansrages.

De meest populaire dansrage die N'Dour ontketende, vooral uitgedragen door zijn vrouwelijke fans, was de sexy 'ventilateur'. De vrouwen leunden met hun lichaam voorover en bewogen hun bekken op een suggestieve wijze.

Maar welk stempel de ster ook krijgt opgeplakt, voor hem zelf is de 'boodschap' het allerbelangrijkst. De tekst van zijn nummer *New Africa* spreekt wat dat betreft voor zichzelf:

*This is Youssou N'Dour
Calling all Africans
asking you to share ideas and
develop a consensus
To pool your resources and
work together
without regard for borders...*

Annet Maseland (HIVOS)

SARAFINA!

Na de musical verovert ook de film de wereld

Toen Mbongeni Ngema, de bekendste en succesvolste toneelschrijver/componist van Zuid-Afrika, op een avond in 1985 met zijn vriendin Winnie Mandela een bezoek bracht aan Soweto, realiseerde hij zich dat de jonge mensen in die door blanke militairen onderdrukte stad een zware rol opgelegd hadden gekregen. De politieke leiders van het land zaten of gevangen, of waren uitgeweken of verbannen naar het buitenland. De strijd voor het opheffen van de apartheid en tegen de blanke overheersing moest dus door de jonge generatie gestreden worden. Hij werkte dat idee uit tot een musical, die aan een ware triomftocht over de hele wereld begon. Als toneelstuk op Broadway kreeg de produktie een Tony, de hoogste theater onderscheiding die Amerika kent. Er werd een documentaire gemaakt over de succesvolle toernee van de musical en nu, zes jaar later, is het geheel verfilmd. En hoe!

In eerste instantie lijkt het een merkwaardig idee: een brok avondvullend amusement, geïnspireerd op de scholieren-opstand in Soweto in 1976, een van de gruwelijkste gebeurtenissen uit de recente geschiedenis van Zuid-Afrika. Maar de aanpak van Ngema maakt diepe indruk: de directe, politieke impact wordt afgewisseld met inspirerende muzikale nummers die zeer strijdbaar van inhoud zijn, maar die toch heel vrolijke en ontspannen onderbrekingen vormen voor het verder keiharde verhaal. Wat blijft hangen bij de toeschouwer is een bijna swingend gevoel van optimisme en power. En dat terwijl in *Sarafina!* de zaken bepaald niet rooskleuriger worden voorgesteld dan ze waren! Hoofdpersoon is de jonge zwarte scholiere Sarafina, oogappel van haar lerares geschiedenis, Mary. Deze Mary neemt risico's door haar manier van onderwijzen. Zij houdt zich niet aan de stof in de schoolboeken, maar geeft haar persoonlijke visie op de situatie in Zuid-Afrika. Vooral de leergierige, intelligente Sarafina is ontvankelijk voor deze revolutionaire, maar verboden benadering. De politie heeft al snel in de gaten dat er iets broeit op de school. Herhaaldelijk doen ze invallen in de klas van Mary en uiteindelijk wordt de juf gearresteerd. Voor Sarafina een enorme schok, maar tegelijk een stimulans om door te gaan op het pad dat Mary haar heeft gewezen.

De klas van Sarafina heeft regelmatig aanvaringen met de politie. De blanke agenten proberen bepaalde leerlingen onder druk te zetten om

hun klasgenoten te verraden. In één geval lukt dat en na een angstaanjagende razzia worden Sarafina en een groot aantal medeleerlingen opgepakt en gevangen gezet. Maar de martelingen en vernederingen die ze ondergaat, sterken Sarafina alleen maar in haar overtuiging, dat ze moet doorgaan met de strijd. Niet meer onbekookt als een schoolkind, maar verstandig, geduldig en vastberaden, in de geest van haar geliefde juf Mary en gesterkt door haar geloof in Nelson Mandela.

De musical *Sarafina!*, die dankzij de versoepeling van de wetten in Zuid-Afrika in 1987 in Johannesburg kon worden opgevoerd, liep daar tien weken en begon toen aan een succesvolle rondreis door de wereld. Het is in alle opzichten een meeslepende produktie geworden, waarbij je soms je voeten bijna niet stil kunt houden!

Leteli Khumalo, die de rol van Sarafina op Broadway heeft gespeeld, is ook in de film de heldin. 'Ik zag haar voor het eerst toen ze 13 jaar was en met een groepje andere kinderen op een landje in

Soweto bezig was met danslessen onder leiding van een van haar onderwijzeressen. Ik had onmiddellijk in de gaten dat ze een geweldig talent was. Met haar in gedachten ben ik pas echt aan *Sarafina* begonnen,' zegt schrijver Ngema. 'Ze heeft de mooiste glimlach die ik ooit heb gezien, maar ze is ook een heel sterk mens, iemand met natuurlijk gezag en met een onuitputtelijke energie als het voor een goede zaak is.'

De belangrijke rol van de juf is voor Whoopi Goldberg, een perfecte keus: ze maakt van Mary een zeer bezielde en vooral bezielende persoonlijkheid, die na haar zelfmoord blijft voortleven bij de kinderen voor wie ze zich zo hartstochtelijk inzette. Zowel zij als Leteli Khumalo verdienen minimaal een Oscar-nominatie voor hun aandeel in de film.

Leonore van Opzeeland

Whoopi Goldberg en Leteli Khumalo als lerares en leerling in 'Sarafina!'

FILM IN 'T KORT

DE KLEINE BLONDE DOOD

Boudewijn Büch schreef met *De Kleine Blonde Dood* - een hartverscheurend relaas over het leven en sterven van zijn zoon - een bestseller. Er zijn inmiddels 220.000 exemplaren van verkocht, en het boek blijkt vooral bij middelbare scholieren zeer aan te slaan. Producent Rob Houwer heeft het kleinschalige drama nu door Jean van de Velde laten verfilmen. Hoofdpersoon is Valentijn Boeke, die we eerst zien als kind in een gezin dat wordt geterroriseerd door een labiele vader. Eenmaal volwassen ontpopt Valentijn zich tot een redelijk succesvol dichter. Als hij zijn vroegere schooljuffrouw op een keer ontmoet en een zeer vluchtige relatie met haar aangaat, komt zij hem enige maanden later melden dat ze een kind van hem verwacht. Valentijn, die zelf nog worstelt met de herinneringen aan zijn eigen vader, verzet zich tegen de gedachte en is de eerste jaren zeer afwijzend tegen zijn zoon. Maar langzamerhand verandert zijn houding en uiteindelijk neemt hij het kind in huis. Als hij het allemaal echt leuk begint te vinden, grijpt het noodlot in...

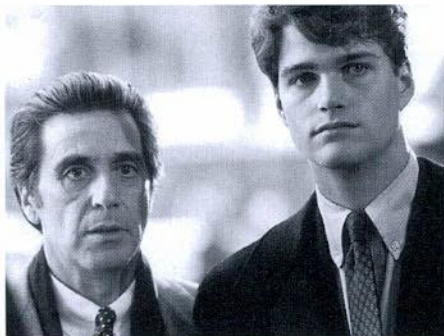

Antonie Kamerling en Olivier Tuinman in 'De Kleine Blonde Dood'

Antonie Kamerling, die bij een groot publiek al bekend was door zijn aandeel in de Nederlandse soap GTST, geeft zijn rol gaandeweg steeds meer inhoud. Loes Wouterson als de moeder wordt nergens een mens van vlees en bloed. De grote winnaar is echter Olivier Tuinier in de rol van het jongetje: ik overdrijf niet als ik zeg dat ik nooit eerder in een Nederlandse film een kind zo onbevangen en natuurlijk aan het werk zag. De makers mogen hun handen dichtknijpen met die vondst, want door zijn aanwezigheid neem je een heleboel oneffenheidjes graag voor lief.

SCENT OF A WOMAN

Als dit stukje verschijnt, is inmiddels bekend of Al Pacino, behalve de Golden Globe die hem eind januari al ten deel viel, ook een Oscarnominatie heeft gekregen voor zijn rol in *Scent of a Woman*. Deskundo's hebben hem meer malen getipt, want zijn rol in deze ongewone productie hakt er diep in! Pacino speelt een hoge militair, gepensioneerd nadat hij door een ongeluk blind is geworden. Als het nichtje dat voor hem zorgt, met man en kids een weekendje uit wil, vraagt ze via het advertentiebord van de plaatselijke universiteit om een werkstudent die zolang op de oude brombeer wil passen. Er meldt zich een jonge beursstudent. Zodra het gezin definitief vertrokken is, neemt de oude man de onzekere jongen een soort kruisverhoor af. Als blijkt dat hij de vuurproef doorstaat, ontvouwt de oude vos zijn plannen. Hij wil met de jongen naar de stad, logeren in een mooi hotel, eten, uitgaan en van het leven genieten. Wat hij er niet bij vertelt is dat hij van plan is om niet meer naar huis terug te keren. De student van zijn kant vertelt de oude man aanvankelijk niets van zijn problemen op de universiteit: hij moet zich ver-

Al Pacino en Chris O'Donnell in 'Scent of a Woman'

antwoorden voor een kwalijke grap waar een aantal rijke studiegenoten zich aan hebben schuldig gemaakt. Hij was getuige, maar weigert namen te noemen. De rector zet hem echter zwaar onder druk. Wat deze twee totaal verschillende mensen voor elkaar gaan betekenen wordt uiteengezet in een zeer origineel verhaal van Bo Goldman, dat vele verrassende, soms ontroerende, soms geestige of kwajongens-achtige scènes kent. Het slot, waarbij Pacino zich opwerpt als de beschermheer van de student met wie hij inmiddels een zeer sterke band heeft ontwikkeld, is helaas te vet en te Amerikaans voor het zo subtiel opgebouwde verhaal, maar een mens kan nu eenmaal niet alles hebben. Pacino is, zoals gezegd, formidabel als de oude houwdegen, nieuwkomer Chris O'Donnell krijgt net zo'n prachtkans als indertijd Tim Hutton in 'Ordinary People' en Tom Cruise in 'Rainman'. En hij benut hem net zo optimaal. Regie voerde Marin Brest. Niet missen!

THE TRIAL

't Kan niet op met Kafka. Na Steven

Kyle MacLachlan in 'The Trial'

Soderbergh heeft nu David Jones zich op de beroemde Tsjechische auteur gestort. Harold Pinter schreef een script naar *Het proces*, Jones maakte er een tamelijk luxueus uitziende film van, waaruit een totaal andere opvatting blijkt dan die van Soderbergh. Alleen al daarom is de film de moeite waard. Kyle MacLachlan speelt de rol van Josef K., die op een ochtend wordt gearresteerd zonder dat hij te weten komt waarom. De nachtmurrie die hij door moet voor hij uiteindelijk wordt geëxecuteerd, is fascinerend gefilmd, maar doet erg Amerikaans en modernistisch aan. Soderbergh heeft volgens mij de sfeer van Kafka's werk beter weten te treffen.

THE LONG DAY CLOSES

Voor het handjevol cinefielen dat verslaafd is aan de kleinschalige Britse film, maakte Terence Davies de hartveroverende jeugdherinnering *The Long Day Closes*. In zijn vorige publieksfilm 'Distant Voices Still Lives' overheerste de ellende van een jeugd, die werd bedorven door een psychopatische vader. In deze nieuwe productie zijn de terugblikken veel lieflijker. Hoofdpersoon is een nakomertje in een vriendelijk, va-

Leigh McCormack, 13, speelt de hoofdrol in 'The Long Day Closes'

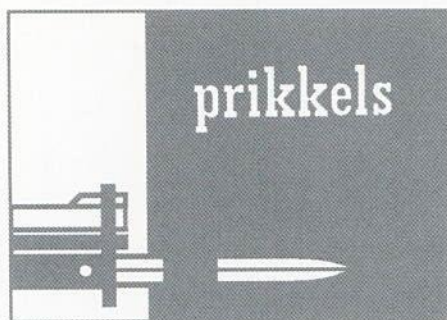
derloos gezin in de jaren vijftig. Hij is volkomen verslaafd aan de film en aan de muziek uit die tijd. Op school wordt hij gepest, maar doordat hij altijd dagdroomt, weet hij aan die terreur te ontsnappen. Thuis vindt hij compensatie genoeg bij zijn hartelijke moeder en zijn broers en zussen. De film is eenvoudig een aaneenschakeling van ogenschijnlijk losstaande herinneringen, die samen toch een prachtig beeld schetsen van Engeland kort na de oorlog. L.v.O.

JIJ KWAM HIER
ZEKER OOK VOOR
"HET AVONTUUR EN
DE CENTEN" ?

rene

prikkel

AANVAARDBAAR

We horen het de minister nog zeggen, bij het vertrek van onze militairen voor het uitvoeren van een VN-taak: een aanvaardbaar risico. Inmiddels is duidelijk dat ook hier taal geen wiskunde is.

De commandant van de vliegbasis Leeuwarden, kolonel Sneek, kwam in de publiciteit doordat hij het niet eens was met een uitspraak van de politieke leiding. In zijn nieuwjaarstoespraak voor het basispersoneel stelde hij, dat de minister een wat al te voorbarige uitspraak had gedaan. Op het congres van zijn partij had Ter Beek gezegd, dat hij F16 gevechtsvliegtuigen zou gaan inzetten boven Bosnië, indien de VN daarom zou

vragen. De taakstelling zou zijn het met geweld afdwingen van het luchtembargo boven dat deel van het voormalig Joegoslavië.

De kolonel echter kwam met argumenten dat de inzet onverantwoord zou zijn. Nu zal de minister, voor hij zijn uitspraak deed tegenover zijn politieke achterban, ook al enig advies hebben ingewonnen bij zijn militaire top. Maar twee kamerleden stelden schriftelijke vragen aan de minister, omdat ze de opmerkingen van de kolonel kwalijk vonden.

Bij een militair wordt snel gezegd dat het hem ontbreekt aan getrouwheid, indien hij zich kritisch uitlaat over een beslissing van de politieke leiding. Hij moet wel loyaal zijn, vooral als het er echt op aan komt, zoals in oorlogsomstandigheden. Maar een minister die uitgaat van 'aanvaardbare risico's' doet er verstandig aan elke kritiek mee te wegen bij een dergelijke beslissing. Dit temeer daar kolonel Sneek de meest ervaren F16 vlieger binnen de KLu is.

Tegelijkertijd kwamen in het voormalig Joegoslavië een tweetal KL-onderofficieren ongewild in de publiciteit. Ook zij werden toegesproken door de minister

bij hun vertrek naar het oorlogsgebied. Misschien herinnerden ze zich dat nog, toen ze een dienstbevel weigerden. Ze vonden het onverantwoord om met hun jongens op korte termijn terug te keren naar de plaats die langdurig onder vuur had gelegen van zware wapens. Ze waren niet in de situatie om artillerie- of luchtsteun aan te vragen, zoals dat in oorlogsomstandigheden normaal zou zijn. Als VN-militair ben je dan in feite een schietschijf. Dat vergaten al die oorlogsveteranen die in hun gespierde taal als commentaar gaven dat het onjuist was een dienstbevel te weigeren.

Het besluit van de twee onderofficieren was in strijd met hun loyaliteit. Ze gaven hun verstand voorrang, boven hun getrouwheid. De militaire rechter in Nederland veroordeelde ze tot 4 maanden detentie.

Ook binnen de krijgsmacht is iets meer veranderd sinds de tijd van 'bevel is bevel'. Bij deze veroordeling is de tijd kennelijk stil blijven staan. Daarnaast is dus - ondanks de mooie woorden van de minister - voor een militair elk risico aanvaardbaar.

Cor Out

Nieuwe strips van Kamagurka

De Belgische tekenaar Luc Zeebroek, beter bekend als Kamagurka (in België Kama), is in Nederland behoorlijk populair: 'In Amsterdam ben ik veel bekender dan in een willekeurig dorp in Vlaanderen; ik heb hier zelfs meer fans dan in Brussel'. Dat zal ongetwijfeld te maken hebben met het feit dat er regelmatig in nogal wat Nederlandse dagbladen en tijdschriften strips en tekeningen van hem afgedrukt worden (o.a. NRC Handelsblad, HP/De Tijd, Vrij Nederland en Oor).

Dat wil overigens geenszins zeggen dat iedereen plat gaat voor de humor van Kamagurka. Getuige bijv. de ingezonden brieven die bij tijd en wijle in het NRC Handelsblad verschijnen, zijn er ook velen die weinig met het werk van deze 'tekenaar van de zwarte humor' op hebben. Daarin wordt zijn humor afgedaan als flauw, misselijk, grof of vals. Zijn fans zullen evenwel ieder nieuw album met gejuich begroeten. Wat hen betreft goed nieuws, want onlangs verscheen alweer het zoveelste Bobje-album: Bert en Bobje in 't Groen.

Bert (Vanderslagmulders) is een niet direkt aardige, brommende, prekende, wat oudere man met een merkwaardige levensvisie. Hij heeft meer op met zichzelf dan met de wereld om hem heen. Na jaren van alleen-zijn heeft Bert een levensgezel. Bobje, een hondje naar het schijnt. Met Bobje krijgt Berts leven weer een nieuwe impuls. Via deze Bobje (zonder dat deze ooit wat zegt of terugzegt) debiteert Bert zijn levenswijsheden.

Humor, dus ook die in het werk van Kamagurka, laat zich nauwelijks uitleggen. Daar moet men gewoon kennis mee maken. Kamagurka: Bert en Bobje in 't Groen. De Harmonie, Amsterdam 1992. 48 blz. f 12,90. (WH)

NEW-AGE HOND

KAMAGURKA '92

OP DE WALLEN VAN DE SPORT

Vandaag, zo begon Frank van den Wall Bake de elfde van de 340 lezingen die hij in 1993 zou geven, houden we ons opnieuw bezig met sponsoring. We prijzen ons gelukkig dat er weer minstens 200 bedrijven in de zaal zijn vertegenwoordigd en we kunnen u meedelen dat we tevens twee prominente topsporters in ons midden hebben, Falco Zandstra en Richard Krajicek. Zij zullen straks hun persoonlijke visie op sponsoring geven. Maar eerst ik.

Bij binnenkomst had Van den Wall Bake, bijgestaan door zijn even bescheiden als vriendelijke assistente Teddy van Duijvesteyn alle genodigden hartelijk welkom geheten. Ze hadden het toch maar weer voor elkaar gekregen om het halve bedrijfsleven naar deze ellendige, laagzolderige dépendance van Content Beheer te lokken. Of was het Nationale Nederlanden, de Heineken Brouwerij, het Haagse Congrescentrum, de Audi-fabrieken. Nee, hij moest jandorie wel bij de les blijven. Maar wat waren al die locaties toch vreselijk inwisselbaar. Logisch dat hij geen touw had kunnen vastknopen aan de route-beschrijving die zijn eigen bemiddelingsbureau aan de invités had doen toekomen.

■ Slaaf

Anderhalf uur lang had hij in kringen rondgereden en toen hij eindelijk een minuscule aanduiding op het gebouw had gezien, bleek zijn automobiel te groot voor de beschikbare parkeervak-

ken. 'Wat een bestaan? dacht hij niet voor de eerste maal: je zet een kantoor van intermediairs op, er worden voortdurend heel aardige contract-percentages naar je overgemaakt, maar in werkelijkheid ben je een eikel van hier tot gunter, een slaaf van de media, van de bedrijven en van de sporters.

Wat in vredesnaam bezielt me? Zou het werkelijk zo zijn, wat af en toe in de pers wordt gesuggereerd? Dat ik van mijn bekendheid geniet; dat ik niet het louche imago bezit waar sommige collegae vergeefs vanaf pogen te komen? Dat ik met gespreide benen op de Wallen van de sport zit?

Nee, hield Van den Wall Bake zich voor: dit heeft niets met hoereren te maken, dit is een vak als alle andere, puur professionalisme. De sporters hebben me nodig, de sponsors hebben me nodig. En hoewel de gelaatstreken nogal strak leken en aan de huidskleur een zekere vaalheid niet ontzegd kon worden, begon hij welgemoed aan de 'inleiding' die hij al zo vele malen had afgedraaid.

■ Verrassing

Na afloop klonk een welwillend handgeklap. Van den Wall Bake had beweerd dat de sponsormarkt steeds krappere werd en dat het voor sportbonden steeds noodzakelijker werd een gedegen marketing-plan te kunnen presenteren. Hij had zowat het gehele boekje 'PR-begrippen begrepen' aangehaald, bezworen dat het corporate image van de sport veel te knullig is en dan was het nu aan Richard Krajicek om toe te lichten dat het eigenlijk alleen in het tennis goed geregeld was. Dames en heren, uw aandacht voor onze nu al weer ex-toptientennisser!

Iets moest er zijn scheef gegaan. Wanhopig keek Van den Wall Bake naar Teddy van Duijvesteyn, want wie daar het podium op kwam, was onmiskenbaar Floris Jan Boveland. Teddy maakte een gebaar met de handen dat

Frank terstond kon thuisbrengen: Krajicek zat dus in de lucht, zonder twijfel op weg naar een toernooi.

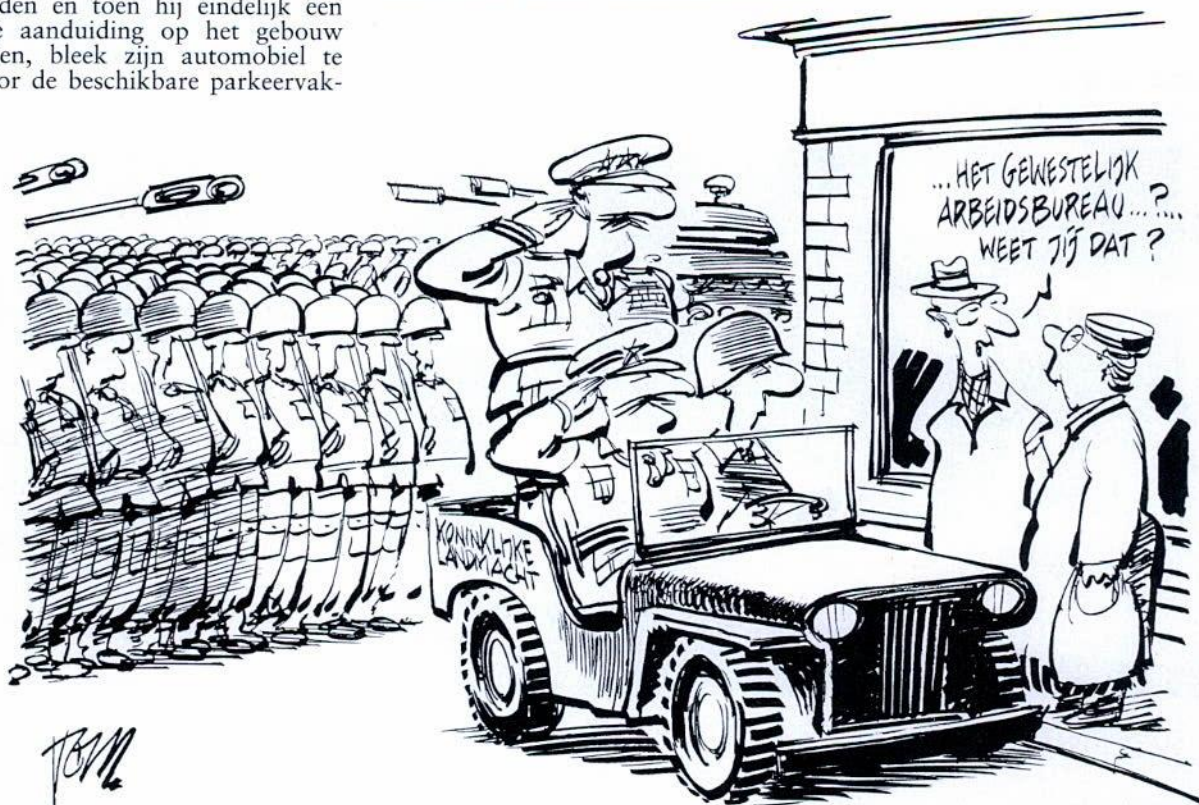
Het publiek moest hem maar niet kwalijk nemen en als Floris en Falco hun zegje hadden gedaan, wachtte de toehoorders bij de uitgang trouwens nog een leuke verrassing, beschikbaar gesteld door Bausch en Lomb. Dat vermoedde een aantal toehoorders reeds. Er waren er bij die al een hele verzameling van die kennelijk onverkoopte zonnebrillen hadden aangelegd. Namens hun bedrijf mochten ze naar alle 340 bijeenkomsten die het bureau Trefpunt belegde.

■ Slaappil

De praatjes van Boveland en Zandstra waren wel érg kort en weinigzeggend, maar soit, hun aanwezigheid vergoedde veel en na afloop kon onder het genot van een koude schotel zelfs nog even formeel worden gesproken met de vedetten. Leuke spontane jongen, die Falco! Zou ideaal zijn voor ons corporate image!

Hierna trok het gezelschap de jas aan. Want reeds werd in de belendende stad een zaal in gereedheid gebracht voor het symposium 'De sport in een veranderende maatschappij', waar één van de topics 'merchandising' was. Daar kon je als bemiddelaar of sponsor evenmin omheenen. En dan volgde 's avonds nog de persconferentie van Nationale Nederlanden en de KNVB die elkaar hadden gevonden.

Dodelijk vermoeid en verward strompelde Van den Wall Bake die nacht zijn bed in. Elke nacht. Het hield nooit op. Hij droomde van neerstortende vliegtuigen, uitbottende hockeysticks en bedorven koude garnalen. De slaappil was onontkoombaar. Het was morgen weer vroeg dag. Het ging goed met de sport.

KLu-personeelsofficier in Duitsland:

'ZONDER DIENSTPLICHTIGEN KAN DE LUCHT-MACHT NAGENOEG NIET FUNCTIONEREN'

Al 30 jaar werkt hij bij de KLu, majoor J.J. (Joop) van Luijn, Hoofd Bureau Personeelsbeheer (HBPB) en Cdt Verzorgingssquadron 3 GGW in Blomberg, Duitsland. Begonnen als beroepsonderofficier bij de vroegere KKSL, klom hij via opleiding en veel (zelf) studie (gymnasium en hbo in Arnhem) op tot OSD'er, elnt in de functie van Hoofd Bureau Personeelszaken (HBPZ). Met een zijstap naar cdt verzorging vloeide daaruit in november vorig jaar zijn huidige functie voort.

'Ik ben dus, zeg maar, een geboren en getogen personeelsfunctionaris, en nu nog steeds,' aldus Van Luijn. Raadsman Frits van de Kolk en secretaris Fred Wilkens voerden een vraaggesprek met deze personeelsman in hart en nieren.

Wat houdt de functie precies in?

Zoals de functie destijds was opgezet, mensgericht, ging het er om hoe de mens in de luchtmacht zich optimaal kan ontplooiën. In Duitsland is ze daarbij heel specifiek gericht op de gezinnen, echtgenote en kinderen. De pz-b functies behandelen de processen in de samenwerkingssfeer en bz-p was dan ook hoofdzakelijk huisvesting en problematiek in gezinnen. Ik denk daarbij aan schuldsaneringen, echtscheidingen, kinderen die niet op hun plaats zijn en die eigenlijk terug moeten naar Nederland. We moeten onderscheiden in twee grote poten, beheer en zorg, waarvan de zorg-poot momenteel een doodbloedende poot is. Men zegt dat daar te weinig goed geschoolden voor waren en daarnaast vroeg men zich af of dat in Nederland nog nodig was. Het antwoord is neen, want daar hebben we andere diensten voor, die het in Nederland prima kunnen. Ik denk aan de sociale diensten van gemeenten.

■ Intermediair

Een dienst buiten defensie? Maar in

Duitsland was het wel een belangrijke functie?

Ja. Zorg is niet alleen het verschaffen van woonruimte, maar ook contacten met huiseigenaren in kritische situaties, waarbij processen om de hoek komen, dus rechtszaken, bemiddelen en vertalen. De mensen duidelijk maken hoe het Duitse recht in elkaar zit. De contacten met gemeenten, zoals het Ordnungsamt en Sozial-Ambt. Een heel belangrijke functie om als intermediair op te treden naar de Duitse gemeenschap toe en vooral de Duitse ambtenarij.

Je kreeg zo ook te maken met het leven van de mensen in hun privé-sfeer?

Ik denk dat je onderscheid moet maken in maatschappijveranderingen. Eind zestiger jaren waren de mensen op elkaar aangewezen. Denk maar aan het auto-probleem. Nu heeft in feite iedereen een auto, toen niet. Als je een keer naar Nederland ging, dan nam je veel mensen mee om geld te sparen. Dat betekende hier dat mensen echt op elkaar aangewezen waren. Aan het einde van de jaren '70 had iedereen een auto en men was niet meer zoveel op elkaar aangewezen.

Men werd flexibeler in z'n doen en laten. De echte band - zoals men zegt: 'We deden toen meer voor elkaar' - die is nu veranderd, maar dat zie je in Nederland ook. Daar heb je ook een hele maatschappelijke verandering van: eerst ik en dan de rest. Het is maar een kleine groep die zich verantwoordelijk voelt voor het geheel en de rest doet gewoon dienst van acht tot vijf. Die hebben andere besloomingen, met thuis, het gezin, families, sport en culturele zaken. Kortom, men voelt zich niet zo betrokken bij een onderdeel zoals het in de zestiger jaren was.

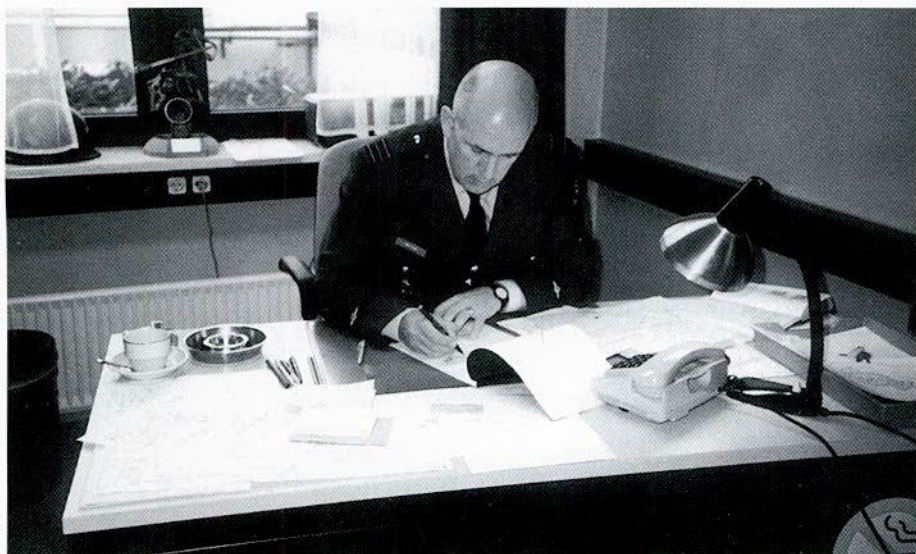
■ Vertrouwensband

De individualisering zet zich door, vooral door de maatschappelijke veranderingen. En de mobiliteit van de mensen verandert, alsook het bestedingspatroon. Maar in die tijd had je ook allerlei spanningen in het gezin, die kwamen min of meer ook bij jou op tafel. Ik hoor van mensen hier op dit onderdeel dat jij daar vaak bij betrokken was. Hoe was dat?

Vaak was het zo dat de spanningen hoog opliepen, een gezin zich niet meer kon bedruipen of niet meer in staat was om met elkaar te praten. Dan bouw je als zorgmens een vertrouwensband op, zodat ze ook met die zaken bij je komen. Als je hun vertrouwen niet hebt, dan komen ze niet. Dan zoeken ze andere wegen, die er niet zijn. Het resultaat is echtscheiding, problemen met de kinderen. Als man en vrouw niet verder met elkaar kunnen leven, dan werkt dat door op de kinderen.

Met een vertrouwensband is de man/vrouw best bereid om met je te praten en te kijken of je andere dingen ziet dan dat zij zien. Als ik de gelegenheid krijg zal ik oudere kinderen, vanaf 12-13 jaar er ook bij betrekken. Niet zozeer bij het probleem man-vrouw, maar wel over hun positie. En gaan gezinnen dan toch uit elkaar, dan denk ik dat de kinderen bewust moeten kunnen kiezen voor een partij, daar zijn ze mondig genoeg voor. Door de levensstandaard hier vinden de mensen dat ze hetzelfde moeten hebben als hun buurman. Dat vind je terug in de schuldsaneringen, zo van 'mijn buurman heeft een Mercedes, dus die moet ik ook hebben, want ik ben niet volwaardig omdat ik maar in een VW rijd'. Dat klinkt wel vreemd, maar door die gesloten gemeenschap die we toch wel zijn hier, gebeurt het. Voor de laag gesala-

Majoor Van Luijn: 'Vroeger was je militair, nu ben je militair ambtenaar'

FOTO'S FRED WILKENS

rieerde korporaal, jonge onderofficier is dat een probleem. We proberen dan samen er achter te komen waar die grote uitgaven vandaan komen, soms met de sociale dienst.

■ Wisselwerking

Brengt dat werken met en voor mensen jou niet in conflict met de organisatie?

Het kan zeker. Iedere medewerker(ster) in deze organisatie heeft een functie. Als het in het gezin goed loopt, dan zal de man (of de vrouw) prima z'n werk doen, levenslustig zijn, bevrediging vinden in het werk. Op het moment dat er een schakel ontbreekt en moeilijkheden veroorzaakt, heeft dat repercussies voor het werk. Dan krijg je de beruchte frictie tussen de mens en de organisatie. Als we allemaal roepen dat de organisatie zaligmakend is, dan heeft dat een behoorlijke impact. We verstoppert ons snel achter het gezegde: 'de organisatie zegt'.

We hebben samen een klus te klaren. Al die functies samen is de organisatie. Vroeger was je militair, nu ben je militair ambtenaar. Toen was je 24 uur in dienst, punt... einde bericht. Daardoor kreeg je wel een bijzondere band, want niemand zat met tijd. Als ambtenaar veranderde die opvatting. Als er in jouw beleven geen aansluiting is met de praktijk ga je anders functioneren. We roepen dan: 'Die vent moet naar rechts gezet worden, want hij deugt niet voor de organisatie.'

We kunnen ons ook eerst afvragen wat er met die vent aan de hand is. Dat betekent dat we als directe chef op de werkplek met die man moeten praten, of hem de hand reiken en steun geven, want misschien is er iets met hem aan de hand. Misschien zint het werk niet, misschien moet hij naar een opleiding waar hij angst voor heeft, of problemen thuis. Dat betekent dat wanneer je goed op je medewerk(st)er let, je heel wat voor iemand kan doen. Lukt het, dan heb je weer een volwaardig lid voor de organisatie.

Ik denk dat er altijd een wisselwerking is tussen de organisatie en de mens. Je bevredigd voelen in de organisatie betekent schik hebben in je werk en die bevrediging bepaalt je houding. Maar dat geldt voor iedere organisatie, niet alleen bij de luchtmacht.

■ Gemeentehuis

Begrijpen de bazen dat dan ook altijd, als je op die manier iets voor mensen doet? Dat mensen als ze disfunctioneren geholpen worden. En brengt die extra aandacht geen onvrede bij de collega's?

Er zijn goede bazen die dat best in de hand hebben, die trachten aan de mens wat te doen. Het gevoel voor mensen, dat heb je of dat heb je niet. Je wordt opgeleid en daar is de opleiding op gericht, om je job te doen. In Nederland is dat heel duidelijk, want daar heb je feitelijk niets met het gezin te doen.

Hier in Duitsland is het gezin constant betrokken bij de organisatie. Hier is de organisatie zo iets als de burgerlijke stand. Het enige dat we hier niet kunnen

afhandelen is het trouwen en echtscheiden, maar de rest doen we allemaal erbij. Bij het bureau Algemene Zaken kun je al dat soort zaken regelen: huwelijksakten, geboorte-akten, shopkaarten, bijzondere aankopen, bewijsjes voor de kinderen dat ze ergens anders op school kunnen etc. Dus in feite vervangen we hier een soort gemeentehuis; de positie van de man en vrouw is beduidend anders dan in Nederland.

De feeling voor de mensen in de organisatie is de laatste jaren veranderd, dat wel, denk ik. Maar met de veranderde organisatie is je werk momenteel wel prio-1. Als we zien dat de luchtmacht afslankt door politieke beslissingen, door het wegvallen van de muur en het veranderde communisme, en we alleen maar dichter naar de toenmalige vijand gaan dan toen, probeert iedere medewerker zijn functie zeker te stellen. De politieke beslissing met betrekking tot de terugplaatsing naar Nederland (De Peel) beheerst de gedachten. 'Heb ik een goede functie, zou ik nog bevorderd kunnen worden?' Deze tendens merk je nu heel duidelijk bij de mensen, de zorg voor de toekomst, en dat kan ik best begrijpen.

■ Dienstplichtigen

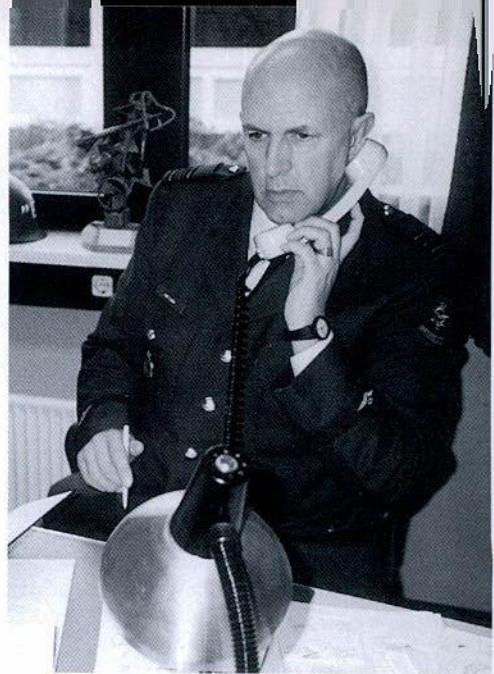
Als Commandant Verzorging heb je ook te maken met dienstplichtigen, waarvan je hele generaties aan je voorbij hebt zien gaan. Het zijn bijna allemaal soldaten algemeen en administratie, buiten de LB dan. Kun je iets vertellen over het werken met hen?

De dienstplichtige komt op de LIMOS op. Daarna krijgt hij, naar gelang de functie, een vakopleiding of niet en dan komt hij bij ons binnen. Die hulpfunctie vereist bij ons een OTT of bijscholing of een opleiding zoals stinger. Maar op een gegeven moment worden ze geplaatst op een squadron, dus de personeelsdienst heeft z'n werk gedaan, er is een vent binnengekomen, opgeleid en tewerkgesteld. Dan begint eigenlijk het werk van de squadroncommandant.

Vroeger was het zo, en dat gold ook voor jonge officieren en onderofficieren dat je je kop moest houden. Er werd gezegd: voorwaarts mars, dat is de richting, ik ben kapitein en ik weet alles; ik ben onze lieve heer, dus niet eikelen. De maatschappij-verandering heeft ook de dienstplichtigen veranderd, want die leeft in de Nederlandse maatschappij die drastisch is veranderd.

Ik denk dat dienstplichtigen een bijzonder goede schakel zijn in onze gemeenschap. De generaties die ik tot nu toe heb gezien hebben ook andere ideeën meegebracht, waar je in feite de maatschappij aan kunt toetsen. Ik vind de dienstplichtige een waardevolle kracht. Als je hem zo kunt laten en hem laat zien dat hij niet alleen soldaat is, die alleen maar heeft te doen wat jij wilt, dan kun je een enorm goede medewerker aan hem hebben.

Het frappante voorbeeld daarvan is, dat 50% van de dienstplichtigen die hier nieuw geplaatst worden vraagt of ze meteen terug mogen naar Nederland. Als je dan aan die mannen uitlegt dat dat ge-

'Dienstplichtigen zijn een bijzonder goede schakel in onze gemeenschap'

woon jammer voor ze zou zijn, dat ze even moeten acclimatiseren, wat vrienden krijgen, sport beoefenen of bij de welzijnszorg iets doen, dan zie je dat na vier weken nagenoeg niemand meer weg wil. Het is zelfs zo dat velen hier na hun dienstdienst willen bijtekenen. Met andere woorden, die dienst waar ze in het begin zo'n hekel aan hadden, spreekt zo aan dat ze langer willen blijven, zelfs in beroepsverbanden.

Als je als commandant met die mannen praat, dan hoor je dat ze toch een grote affiniteit hebben met de dienst. Onze benadering, dus van de beroeps naar de dienstplichtigen, daar staat of valt het mee. Als je een dienstplichtige ziet als een volwaardig medewerker met zijn fouten en gebreken, die wij ook allemaal hebben, en je accepteert dat, dan heb je een prima medewerker, dus een goede militair die prima z'n taak kan uitoefenen en die erbij hoort. Ik denk dat als je nu alle dienstplichtigen weg zou halen, de luchtmacht nagenoeg niet zou kunnen functioneren.

■ Straffen

Je hebt ook wel eens dienstplichtigen op het matje moeten roepen, omdat ze disfunctioneerden of iets hadden uitgevreten. Maar in al die jaren dat ik hier als raadsman werkzaam ben, is het minimaal voorgekomen, dat er op mij een beroep werd gedaan om als vertrouwensman op te treden. Dus ik concludeer dat het wel meevalt.

Wij hebben altijd weleens iemand nodig die ons de weg wijst. Iemand verniet wat en moet daarvoor op het matje komen. Het wordt aan de krijgsmacht getoetst, geldboete, punt!

De kunst is de acceptatie van het tuchtrecht. Met andere woorden: de man krijgt een rapport, omdat er iets fout zit. Iemand stoort zich ergens aan en verniet iets, of drinkt teveel en gaat tekeer in het dorp. Dan heb je het rapport. De squadroncommandant moet iemand op het matje roepen volgens het tuchtrecht. Strafrecht betekent een aangifte doen bij

de Kmar. Tuchtrect kun je zelf, daar zijn regels voor.

Ongeacht of het nou straf- of tuchtrect wordt, belangrijk is dat er acceptatie ontstaat van het feit dat er gestraft moet worden. Er moet duidelijk gemaakt worden wat er aan de hand is, namelijk foutief gedrag. Ik begin dus ook altijd met uit te leggen aan de gerapporteerde wat het tuchtrect inhoudt, welke processen er spelen en waarom hij op de mat staat.

In het eerste gedeelte reik ik een beschuldiging uit, wat wij vinden dat fout is.

Het tweede gedeelte bestaat meestal uit het laten praten. Zo van: vertel maar wat je van die ten laste legging vindt. Ben je het er mee eens? Wil je een verdiger hebben? Vertel maar en waarom.

Een derde gedeelte is: hoe kijk ik er tegen aan en wat doe ik? Straf ik of straf ik niet? En zo ja, welke strafmaat?

Juist dat tweede gedeelte is essentieel, om in het vraag en antwoordspel aan de gerapporteerde duidelijk te maken dat hij of zij zich niet het graf in moeten praten. Met andere woorden, als ik vraag: 'U heeft dus opzettelijk vernield?', is het dus moeilijk om ja te zeggen. Als je het wel gedaan hebt, maar je wilt er niet voor uitkomen, dan hoef je niets te zeggen, dat recht heb je.

Maar, ik denk als je je mensen kent - en ik denk dat ik het gros ken - en je stelt de vraag op een manier waarop je iemand toch op z'n gevoelens werkt, dan trappen ze daar gauw in en zeggen: 'Ja, natuurlijk heb ik dat gedaan, kunt u niet wat regelen?', of: 'Ja, ik heb me al voor de derde keer verslapen, hoe kan ik nou voorkomen dat ik me verslaap?'

Ik denk dat de opvoedkunde van de commandant bepalend is voor de attitude en het gedrag van de man. Ik heb daar goede ervaringen mee. Ik vraag ook vaak aan de man, of de vrouw die mij verklaard heeft dat hij of zij iets fout heeft gedaan, om op mijn stoel te gaan zitten en vraag dan wat ze met mij zouden doen. Corrigeren door een boete? Een paar dagen binnen blijven of strafdienst? Of daarentegen 'Ga maar lekker weg'? Of: 'Het is allemaal zo kleinzielig, jongen bedankt'? Frappant is dat ze dan vaak zeggen: 'Nee, ik moet gecorrigeerd worden', dat past niet in onze samenleving en die regels bepalen we allemaal samen.

Als ze weten dat de squadroncommandant zo denkt en dat de lichtere gevallen geen repercussies hebben voor hun verdere carrière bij de luchtmacht, dan heb je prima medewerkers denk ik. Mijn ervaring is alleen maar positief.

■ Privé-leven

Ik wil tot slot iets vragen over je persoonlijke situatie. Je woont hier al heel lang, temidden van Duitsers. Hoe is het leven hier, gewoon als Joop van Luijn, in z'n vrije tijd?

De Lipper is een apart soort volk. Duitsland is opgedeeld in zogeheten Lânder, maar ook in culturen. De geboren en getogen Lipper is stug. We hebben geen last van ze en zij niet van ons. De Nederlander past zich snel aan, hij

spreekt wat Engels en wat Duits, Frans is wat moeilijker. Maar hij kan zich, als het moet, met handen en voeten verstaanbaar maken. De Engelsman zeker niet, die wordt ook niet door de Lipper geaccepteerd, omdat hij alleen Engels praat en als elitair wordt ervaren. Heel anders dan de Hollanders, die graag met de Lipper wil samenwerken, bijvoorbeeld op gebied van sport e.d. Er wonen vele Nederlanders buiten de Nederlandse woonwijk in de vrije sector en dat gaat prima. De Lipper is goed op de hoogte van z'n eigen geschiedenis. Er zijn hier vroeger SS-bataljons ontbonden.

De meesten van ons hier hebben de oorlog niet of nauwelijks meegemaakt, dus die discussies moet je eigenlijk uit de weg gaan en als je dat doet, dan kun je best bij hen terecht. Ik heb legio contacten in de Duitse maatschappij, zowel op het gebied van cultuur als sport. Ik heb een tijd in de gemeenteraad van Blomberg gezeten als afgevaardigde van 3GGW. Dan kreeg ik te maken met zaken als de betrekkingen tot de partnersteden van Blomberg, waarvan Papendrecht er een is. Ik heb ze leren kennen als mensen die als ze wat zeggen of beloven, hun woord wel houden. Hun aard wijkt, mijns inziens, niet veel af van de Nederlandse volksaard.

Ik heb een Duitse vrouw, dat scheelt natuurlijk ook. Mijn kinderen zijn helemaal Duits opgevoed, dus ook geschoold.

Ik denk dat wij, globaal gezien, als Nederlanders prima zitten in Lipperland. Dat uit zich ook in langdurige vriendschappen, deelname aan sportverenigingen, verschillende culturele happeningen en de levensopvatting dat we allemaal mens zijn, ook de Duiter, al heeft hij gauw de neiging om zich superieur te voelen. Maar wij hebben ook onze eigenaardigheden. We moeten ook leren mensen met een andere nationaliteit en levensgewoonten te accepteren.

Ik kan me wel voorstellen dat de Nederlanders die de oorlog bewust hebben meegemaakt nog een hekel zouden kunnen hebben aan Duitsers, maar dat moet je niet generaliseren. Ik kan die gevoelens best begrijpen, als je vader, kinderen, vrouw of hele familie is vermoord. En als je ziet dat ze feesten vieren op de verjaardag van Hitler of de gebeurtenissen rond de Weimar Republiek, dan vind ik dat verkeerd, maar om dan te zeggen 'alle Duitsers zijn zo', beslist niet.

Frits van de Kolk
Fred Wilkens

DE TRANSABSURDISTAN EXPRES

In het spoor van Kuifje door heel Eurazië

Lezen deed ik vroeger graag, vooral stripboeken. Mijn favoriet was *Kuifje*. Een stripboek waarin een jonge reporter met zijn onafscheidelijke hondje allerlei avonturen beleeft in verre exotische landen. Voor de kachel liggend, zocht ik in de atlas de namen van de steden en streken op. Ik wilde daar later ook heen. Mijn vinger volgde de wegen en spoorlijnen. Hoe verder hoe beter. Ik ontdekte dat je per trein het hele Euraziatische continent kon bereiken. Van Shang-Hai naar Hoek van Holland. Van zee tot zee. Later zou ik dat doen. Ja, later.

Er zouden 25 jaar verstrijken voor het zover kwam en de werkelijkheid bleek aanmerkelijk minder romantisch. Een verslag van hoe twee mensen in soms absurde situaties terechtkomen. Het verhaal begint ergens in Zuid-China, anno 1990.

Op het station van Guilin moeten we kaartjes kopen voor de trein naar Shang-Hai. Dit is één van de drukste lijnen van heel China en de reistijd bedraagt dertig uur. We willen dan ook een slaapplek (hard sleeper). Kaartjes halen is een bijzonder zenuwslopend proces. Ik sta al vier uur in de rij tussen duwende en trekkende mensen. Als zo meteen de kaartjes maar niet uitverkocht zijn. De ervaring leert dat in dit land alles mogelijk is.

Tussen het loket en mij bevinden zich nog twee mensen. Verdomme, het loket gaat dicht. De chaos is nu compleet. Ik word overspoeld door schreeuwende mensen en kan me nauwelijks staande houden. Tien vuisten met geld verdwijnen tegelijk in het loket. Er kruipt zelfs iemand op de balie. De loketbeambte

kijkt onbewogen toe, draait zich om en begint gezellig met een collega te kwallen.

Het falend transportsysteem vereist tolerantie hoor ik een Duitser zeggen. Ik kan zijn bloed wel drinken. Ik heb absoluut geen zin om nog eens zo lang in de rij te gaan staan. In plaats van met de trein besluiten we naar Shang-Hai te vliegen.

■ Shang-Hai

Tien uur 's avonds arriveren we in deze miljoenenstad. Een bus brengt ons downtown, althans dat denken we. We stappen zomaar ergens uit, met het idee dat we er nu wel eens een keer zouden moeten zijn. In ons Chinaboek staan alleen wat algemeenheden over hotels.

Overal zeggen ze 'mei-you' (betekent: niet hebben). De hotels waar we wel in mogen kosten zo'n tachtig gulden; dus bovenbudgettair. Om half drie 's nachts belanden we in een havenkroeg. De klantenkring bestaat uit bus- en taxi-chauffeurs. We communiceren non-verbaal: handje drukken. Om half zes slenteren we half dronken van vermoeidheid en drank over de kade. De rugzakken lijken wel honderd kilo te wegen.

Onderweg komen we de eerste joggers en tai-chi beoefenaren tegen, hetgeen met de zonsopgang mooie plaatjes oplevert. We kijken richting zee en beseffen dat de reis nu pas goed gaat beginnen. Op naar de Noordzee, dat blauwe vlekje op de wereldkaart.

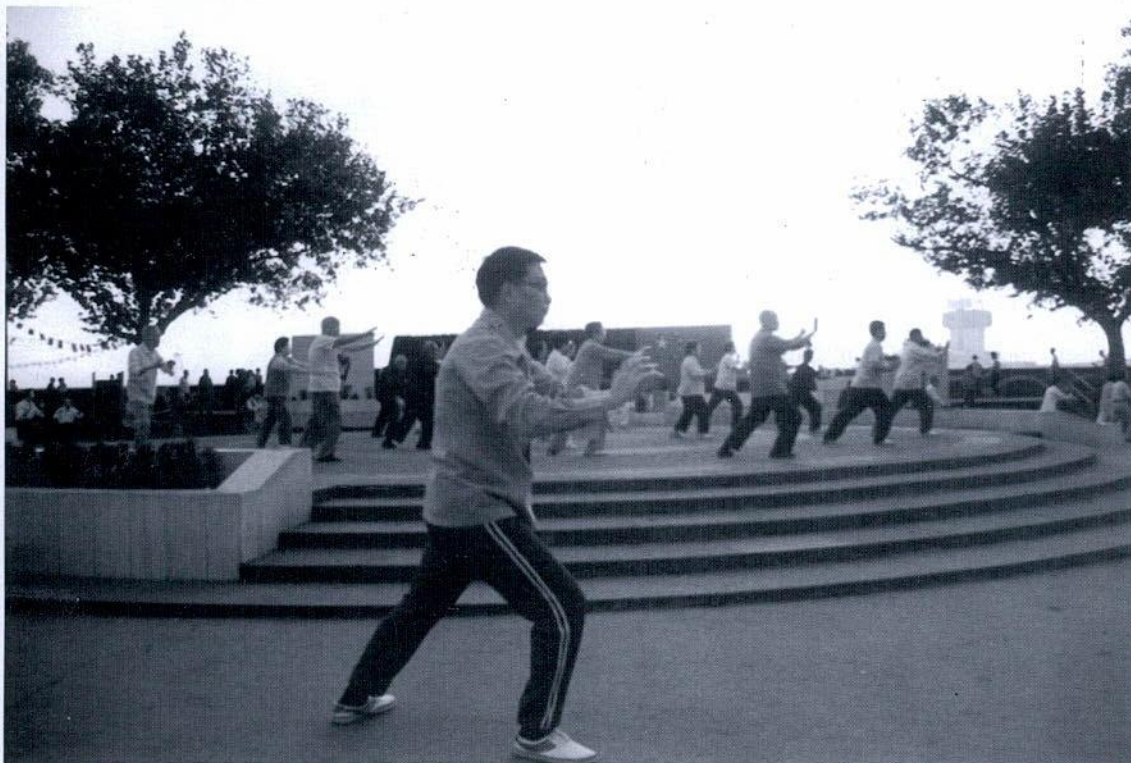
Bij toeval vinden we een hotel met een slaapzaal. Uitgeput laten we ons op bed vallen. In betere tijden was dit een tweepersoonskamer, nu staan er zeventien bedden. Naast mij ligt een Iranier die al twaalf jaar op de Filipijnen woont en werkt. Moslims zijn 'crazy people' volgens hem, zelf een moslim. Overal slachten ze elkaar af of veroorzaken puinhoop.

Verderop zit een Mexicaan die nog een cursus bij de NOS in Hilversum heeft gedaan. Hij werkt nu als entertainer in Japan.

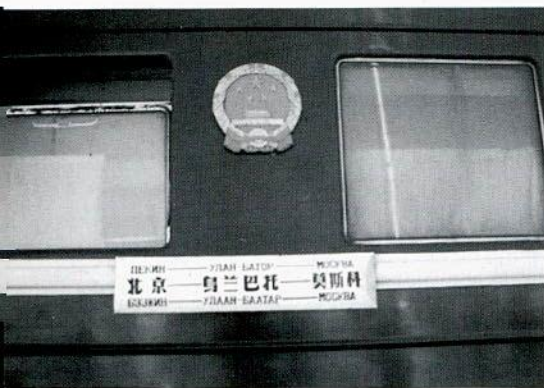
M'n humeur wordt er niet beter op. Misschien ben ik China-moe. Het beeld van Shang-Hai komt niet met m'n jeugdverwachtingen overeen. Heeft Hergé in *Kuifje* een verkeerd beeld geschetst? Het is allemaal minder exotisch dan ik gedacht had.

■ Peking

We nemen de trein naar Peking. Onderweg krijgen we tweemaal paspoortcontrole, waarschijnlijk in verband met de Asian Games die op dit moment in Peking gehouden worden. Ons

Beoefenaren van tai-chi om half zes 's ochtends in Shang-Hai

De Transsiberië Expres Peking-Oelan Bator-Moskou

hotel is een echte 'travellers hang-out'. Altijd dezelfde verhalen.

We bezoeken de verboden stad en nog wat tempels. Net als de grote muur erg indrukwekkend. Omdat we met de transsiberië exprestrein naar Moskou gaan, moeten we een visum voor Mongolië hebben. Na een halve ochtend vruchteloos zoeken, vinden we een dichte ambassade. Morgen maar weer proberen.

We moeten nu ook de treinkaarten Peking-Berlijn ophalen. In ons hotel zitten een Belg, een Pool en een Duitser die in kaartjes handelen. Ze zijn zo'n beetje permanente hotelbewoners met compleet ingerichte kantoortjes. Wat ze doen schijnt illegaal te zijn en ze lopen dan ook voortdurend de kans het land uitgezet te worden.

We willen vroeg naar bed, want de komende zes nachten zullen we niet meer in een echt bed slapen. 's Avonds ontmoeten we een Nederlands stel en van vroeg naar bed gaan komt niks. Het lukt ons niettemin om op tijd op te staan. Tot onze verbijstering gaan er geen taxi's. Het is half zes in de ochtend. De afstand hotel-station bedraagt acht à tien kilometer. Zou China ons een laatste loer draaien?

Als we deze trein missen, moeten we minstens een week langer in China blijven. We beginnen weliswaar net wat te wennen aan dit land, maar de tijd zou dan wel erg krap worden. Halverwege houden we een taxi aan. We zijn uitgeput. Op het station moet de bagage eerst door een security-poort. Het wordt duwen en dringen. Ik speel op de man en weet voordeel te slaan uit m'n overgewicht. We weten niet naar welk perron we moeten. Alles staat alleen in het Chinees aangegeven. Uiteindelijk vinden we op het enorme station een soort van wachtkamer met meer lotgenoten. We zijn nog op tijd.

Ondanks het feit dat iedereen een gereserveerde plaats heeft, proberen ze allemaal tegelijk in de trein te komen. Eenmaal in de trein loopt men terug tegen de stroom in om nog meer dozen en andere bagage te halen. Ik druk door. Het gekwaak gaat over in een hoogtonig protest. De bagage reikt tot de dakspanen. Eindelijk vertrekken we. Het lijkt wel een goederentrein.

■ Mongolië

Noord-China is erg saai en grijs. Een boomloos steppelandschap vindt je in Mongolië. Het decor vult zich met ruiters, kamelen en af en toe een tent. Oelan Bator, de hoofdstad van Mongolië, is opgetrokken in Sovjet-realistische stijl. De mensen daarentegen dragen mooie kleurige kleding, hoeden en laarzen. Een echt ruitervolk.

De Kirgiziër met wie wij een coupé delen, wil een tas bij onze bagage onder de bank doen. Engels is niet z'n sterkste kant. We snappen er niets van, hij heeft zelf ruimte genoeg. Het blijkt dat we de Mongools-Russische grens naderen. Streng kijkende Russische grenspolitie komt de trein in. Wij worden niet gecontroleerd, hij wel. Gelukkig staat z'n tas bij ons. Uit dank geeft hij ons tweehonderd roebel.

Wij hoeven verder geen geld meer te wisselen in de Sovjet-Unie. Met z'n tweeën eten we voor vier roebels in de trein. Helaas is de kwaliteit er ook naar. De restauratie is op de meest vreemde tijden open, men houdt namelijk Moskou-tijd aan. Gelukkig hebben we zelf wat eten meegenomen.

Met de Chinezen in de aangrenzende coupé's hebben we weinig contact, althans de eerste dagen. 's Ochtends en 's avonds ontmoeten we elkaar in de 'wasruimte'. Wasruimte is eigenlijk een groot woord voor het fonteintje in het toilet. Vijftientwintig mensen moeten het met één kraan doen.

Later raken we in gesprek. De meesten van hen gaan naar congressen in Oost-Europa. Enkel een hebben het geluk om in het Westen te mogen studeren. Deze groep denkt er niet over om ooit nog terug te gaan naar China.

■ Siberië

Op elk station dat we aandoen, vindt een levendige handel plaats. Voor een US-dollar kunnen we al achttien roebel krijgen. Nog voordat we een station binnenlopen, verzamelen treinstewards en ander personeel zich voor de deuren om als eersten de schaarse producten in de stationswinkeltjes te kunnen bemachtigen. Chinezen, Polen en Mongolen verkopen van alles aan de Russen, van drank tot spijkerkleding toe.

De Russen hebben genoeg roebels en willen alles wel kopen of verkopen tegen dollars. Voor vijf dollar bemachtig ik van een soldaat een legermuts. Het is vier dollar teveel, maar ik heb niet gekleiner.

De Russen in Siberië zien er ongezonder en ontevreden uit. In grote groepen komen ze het perron op. Het lijkt agressief. Overall is er politie en militie. Af en toe vatten ze iemand in de kraag. Ze zijn echter ook zeer geïnteresseerd in de aangeboden handel.

In midden-Siberië is de winter al aangebroken. Er ligt een pak sneeuw van zo'n dertig centimeter. Dit maakt Siberië mooi.

De Euro-Aziatische grens stelt niet veel voor. Er is een gedenkteken van circa drie meter hoog. Mooie steden met

schitterende Russisch-orthodoxe kerken trekken aan ons oog voorbij.

■ Moskou

Na zes dagen komt onze trein met vijf uur vertraging op het Jaroslaw-station in Moskou aan.

We moeten nu met de metro naar het Belorusski-station, het vertrekpunt van treinen richting Berlijn. Als je een aansluiting mist kun je op het station voor twee roebel in een lege trein slapen.

We worden onderschept door een Rus, die zich introduceert als Bill van Monkey-business. Een business waar wij nog nooit van hebben gehoord. Door de éénwording van de beide Duitslanden gaat er nog maar één trein naar Berlijn in plaats van drie maal daags. Dat betekent veel vraag en weinig aanbod. Vandaag lukt het niet meer, maar morgen kan hij onze kaartjes confirmeren voor het luttele bedrag van tien roebel per persoon.

Bill laat ons achter bij z'n 'broer' en gaat op jacht naar nog meer toeristen. Bij weer een andere broer kunnen we voor vijf dollar slapen. Dat is beduidend goedkoper dan de hotels en meer comfortabel dan een lege trein.

Ondertussen groeit het gezelschap aan met twee Amerikanen, een Belg en een Deen. We zitten met z'n allen op een flat, twintig minuten verwijderd (met de metro) van het centrum. 's Avonds discussiëren we in de keuken over politiek. De Russen vinden het communisme een zeventig jaar durende vergissing. Wij Europeanen geven af op het kapitalisme. De volgende dag verkennen we de stad. We maken gebruik van de metro. Haar

We delen de vierpersoonscoupé met een Kirgiziër

De Vasily-basiliiek
in Moskou

stations zijn voorzien van een schitterend negentiende-eeuws decor met Jugendstil-lampen aan de muren en de langste roltrappen ooit gezien. Graffiti met bijbehorende jeugd ontbreken hier. In de loop van de middag informeren we bij Bill hoe het met onze treintickets is gesteld. Het 'no-problem' gebaar van gisteren maakt plaats voor een bedenkelijke frons: 'today not possible, maybe tomorrow'. We vragen onze roebels terug en gaan zelf de tickets regelen, hetgeen geen enkel probleem blijkt te zijn. We moeten nu nog wel een nacht in Moskou doorbrengen, wat Bill goed uitkomt.

■ Berlijn

In de trein van Moskou naar Berlijn ont-

moeten we een groep Russische mannequins plus cameraman en artistiek begeleider. Ze zijn op weg naar Frankfurt. Champagne en vodka stromen rijkelijk. Als alles op is, wordt de trein afgestroopt naar meer drank. Voor de laatste fles vodka betalen we tien dollar. Een woekerprijs, maar het is verdomd gezellig.

Ondertussen trekt Polen aan ons voorbij. Het boeit ons nauwelijks. Voor alle mannequins is het de eerste keer dat ze naar het westen gaan. Ze zien er mooi uit en komen heel bescheiden over. Dit in tegenstelling tot de artistiek leider, een gepassioneerde Armeniër die voortdurend in de billen van z'n modellen knijpt.

Tegen de avond komen we in voormalig

Oost-Berlijn aan. De onbeschofftheid van 'Oost'-Duitsers tegen andere Oost-Europeanen is grenzeloos. Een paar uur later nemen we opgelucht de trein richting Hoek van Holland. Op de banken slapend, stinkend als karbouwen, brengen we de laatste nacht in de trein door.

De volgende ochtend rond elf uur zijn we in Hoek van Holland. We lopen naar de zee. In gedachten zie ik die andere zee weer voor me. Hij lijkt verdomd veel op deze, net als zoveel dingen daar op hier lijken.

Een jeugdillusie armer? Ach, nu ik dit twee jaar later opschrijf, bekruipt me al weer het verlangen om terug te gaan. Een onverbetelijke romanticus zullen we maar zeggen.

Bart Hetebrij

GRENZEN

Ik weet niet of u dat ook wel eens heeft, maar soms heb ik van die dagen dat ik bij het begin van de dag er al geen zin in heb: in het leven. Mijn wekker gaat elke morgen om 06.15 uur af en soms is dan het eerste wat ik denk 'getverderre, ik kom er niet uit!'. Waarna ik enkele minuten later dan toch naast mijn bed sta. Blijkbaar zijn er krachten in mijzelf aan het werk die willen voorkomen dat ik aan het dagelijkse arbeidsproces deelneem of die aangeven dat ik het anders moet doen. Mijn onderbewustzijn wil andere dingen dan ik. En daar niet naar luisteren, heb ik gemerkt, is onverstandig.

Het ging zo: na mij een hele week afgebeeld te hebben in mijn werk en mijn verstand op nul te hebben gezet, want het karwei moest af, lag ik zaterdag met

een werkelijk ziekmakende hoofdpijn op bed. En al liggende realiseerde ik mij, met enige schaamte, hoe vaak ik wel niet aan raad-vragers had gezegd dat je goed voor jezelf moet zorgen en de dingen zo moet organiseren in je leven dat je je er prettig bij voelt. En 's nachts droomde ik, jawel, van mijn werk. Ik had in die droom een knallende ruzie met de hoogste baas en zei dingen tegen hem die je alleen in dromen kunt zeggen. Ik schaam mij daar niet voor. Want die vreselijke hoofdpijn en die droom lieten mij 'voelen en zien' wat ik eigenlijk al wist, maar niet aan wilde (durfde) toegeven.

Met bepaalde dingen ga ik niet goed om. Ik laat me teveel leiden door wat anderen van mij verwachten. Ik was dus geestelijk en lichamelijk aan het inleveren. De straf die daarop volgde was niet gering. Als ik nu net zo onverstandig ben als veel anderen, ga ik gewoon op de oude voet verder. Dan negeer ik waarschuwingen die van binnenuit komen, drink een extra borrel om er niet aan te hoeven denken en ga door. Het resultaat is voorspelbaar.

Wil ik gezond en wel weer verder, dan zal ik voor mezelf de juiste weg moeten vinden en er voor moeten kiezen om goed met mezelf en anderen om te gaan. Dat betekent dat ik grenzen moet stellen aan mijn eigen ambities en 'ho' moet zeggen wanneer anderen te veel van mij verwachten en vragen. Dat gaat niet ten koste van mijzelf en ook niet ten koste van de ander.

Ook dat is humanisme: keuzes maken in het gewone dagelijkse leven en toch je eigen goede leven leiden en tegelijkertijd proberen er voor te zorgen dat een ander niet tekort komt. Jezelf op een 'goede' manier door het leven loodsen. Mij hoort u niet zeggen dat dat zo gemakkelijk is. Integendeel. Maar het luisteren naar signalen uit het lichaam, dromen en andere gewaarwordingen kunnen er mede voor zorgen dat we niet al te ver van onszelf afdwalen en kunnen voorkomen dat we onszelf teveel geweld aan doen. Over jezelf, je eigen welzijn en gezondheid, de baas blijven, loont beslist de moeite.

Freek Pol

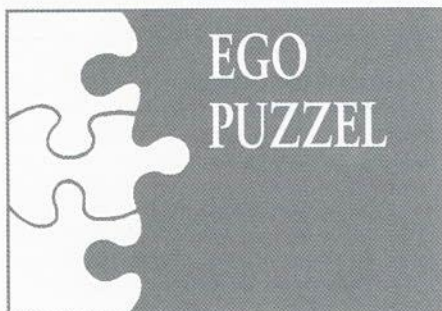
HOEVEEL PRIORITEIT HEEFT DE PRIORITEITENNOTA BIJ DE NEDERLANDSE BURGER?

Veel vragen, maar ook veel antwoorden

Is er wel een breed maatschappelijk draagvlak voor de verkleinde, geherstructureerde, snel inzetbare Nederlandse krijgsmacht, zoals deze in de prioriteitennota van minister Ter Beek gestalte krijgt? Wordt veiligheid niet in toenemende mate door de burger opgevat in termen van veiligheid op straat en de zekerheid geen slachtoffer van criminele activiteit te worden?

Liggen er nog Nederlanders wakker van de gedachte dat een groot conflict in Europa nog denkbaar is, zoals in de prioriteitennota nog verwoord? En hoe staat het met de geneigdheid van de bevolking om onze krijgsmacht in te zetten in verre oorden, ten behoeve van vrede tussen partijen, waarover wij in aardrijkskunde- en geschiedenisles nooit iets geleerd hebben?

Daarbij komt dan ook nog de vraag of de dienstplicht, welke een meerderheid in de Kamer en een meerderheid van de bevolking niet meer ziet zitten, nog wel vijf jaar gehandhaafd moet blijven in de vorm van een feitelijke opkomstplicht. 'En hoe zit het met de feitelijke motivatie van officieren en onderofficieren, die ook meenden carrière te kunnen maken in een leger dat - ondanks koude oorlog - toch wel nooit echt zou moeten vechten.' Officieren die met terugwerkende kracht moeten constateren dat hun eed van trouw aan de Koningin, gezworen met de hand op het vaandel in feite een eed van trouw aan Boutros Boutros Ghali was, waarbij de hand ferm op de wereldbol rustte.

Vergelijkingen

De oplossing van de drie horizontaal en vertikaal gelijklopende woorden in het februarinumnummer luidt: 1-knuppel, 2-ophalen, 3-kegelen.

Hieronder een viertal vergelijkingen, waarbij telkens twee synoniemen kunnen worden gevonden door de letters voor en na het = teken van volgorde te veranderen.

ur + de + is = lijf + bles + voer
niet + rer = mok + po + es
fin + om + ru = krijg + gevo + lim
aan + lib + rut = rank + bh + cet

■ Nog meer vragen

Welke beroepsmilitair stemt er van harte mee in ten behoeve van een of andere VN-operatie te sneuvelen of in een gunstiger geval al dan niet zwaar gewond te geraken? En hoe staat het met de achterban van deze militairen, waarvan vader of zoon straks langere tijd afwezig zal zijn om dat befaamde riskante 'aanvaardbare risico' te lopen? En uiteraard: is er wel een mogelijkheid om voldoende mensen te vinden die die nieuwe krijgsmacht gaan bemannen en bevruchten? Overigens, is het wel duidelijk welke de taken zullen zijn die we op ons gaan nemen? De agenda voor het handhaven en afdwingen van vrede ligt immers nog grotendeels in de toekomst verscholen. En meer praktisch: zal er wel voldoende geld aanwezig zijn als straks blijkt dat die nieuwe krijgsmacht veel meer kost dan begroot en we ons overtollig materiaal wel gratis kwijt kunnen raken, maar niet tegen de geraamde 600 miljoen gulden? Hoe zit het met onze afstemming van militaire veiligheid op die andere ermee verbonden veiligheidsgebieden, zoals economische, politieke en milieuveiligheid? Het is ergens toch getuigen van een niet met de tijd meegaand onvermogen als we anno 1993 militaire veiligheid nog steeds in hoge mate scheiden van die andere vormen van veiligheid. En hoe zit het voorts met het aansluiten van onze defensieplannen op die van de andere landen, die in het kader van NAVO, CVSE en VN ook beogen de vrede in wereldverband te dienen? En als laatste van deze rij tamelijk willekeurige vragen: wie geeft de garantie dat deze prioriteitennota een zekere eeuwigheids-waarde heeft, terwijl haar onmiddellijke voorganger - de defensienota 'Verkleinen en herstructureren' - slechts een levensduur van twee jaar beschoren was?

■ Lippendienst

Uit krantencommentaren die aan de prioriteitennota gewijd waren bleek dat men, al dan niet toevallig, steeds dezelf-

de kritiekpunten presenteerde: het ging dan om het in de nota vermelde, niet uit te sluiten grote conflict in Europa en onder meer de vier in de nota genoemde vredesbevorderende taken, die op bataljonsniveau tegelijk mogelijk zouden moeten zijn. Wat die nog steeds denkbare grote bedreiging betreft, die wordt er in de nota geenszins aannemelijk gemaakt. Er staat wel iets in over conflicten die kunnen escaleren - dat kunnen conflicten altijd - maar geen spoor van aannemelijkheid als het gaat om een conflict dat in Europa zou kunnen ontstaan, waarbij het NAVO-gebied daadwerkelijk bedreigd zou kunnen worden. Of anders gezegd: een conflict dat een grote krijgsmacht noodzakelijk zou maken. Een dergelijk conflict lijkt ook volstrekt onvoorstelbaar. Overigens als de mededeling over het niet uit te sluiten grote conflict meer zou zijn dan een lippendienst aan de bondgenoten en andere critici, zou niet een extra vijfde, maar zelfs een zesde brigade niet overdreven zijn. Maar de minister blijkt slechts op het laatste moment een vijfde brigade in de nota geplakt te hebben als pleister voor aangekondigd bloeden van NAVO en bondgenoten.

Gelukkig voor de krijgsmacht wordt aan de burger niet voorgelegd of 4 miljard gulden voor de politie niet wat weinig is ter bestrijding van de criminaliteit, die ons 40 miljard gulden kost en of dan de 13,6 miljard voor defensie niet wat te veel is in een tijd, waarin de vijand van ons vaderland verdwenen blijkt te zijn.

■ Maatschappelijk draagvlak

Uit onderzoek blijkt echter dat de Nederlanders zeer wel voor het inzetten van de Nederlandse krijgsmacht zijn, als het gaat om het handhaven van de internationale rechtsorde. Wat die internationale rechtsorde betreft, die scoort praktisch even hoog als het eigen grondgebied, wanneer het om de bereidheid gaat de krijgsmacht daarvoor in het geweer te brengen. Een groot probleem ontstaat als er van daadwerkelijke verliezen sprake zou zijn. In dat geval bekoelt het enthousiasme en verdwijnt de aanvankelijke 70% ten voordele van het inzetten van de krijgsmacht in minder dan 30%. Een groot probleem is dan ook toekomstige inzet van de Nederlandse krijgsmacht voor het afdwingen van vrede. In dat geval gaat het immers niet om vredesbevorderende acties, maar doodgewoon om oorlog ten behoeve van vredesbevordering. Dit houdt in dat we in het geval de tegenstander echt weerstand biedt - en zich niet, zoals

EEN DERDE -
WERELDLAND WELLICHT?

TEKENINGEN MUNNIK

ten dele in de Golfoorlog het geval was, zonder enige weerstand als doelwit presenteert - ook op verliezen moeten rekenen en navenant op een verdwijnen van het maatschappelijk draagvlak en daarmee tevens van de politieke steun. Zo is de stelling verdedigbaar dat we onze zo volprezen luchtmobiele brigade slechts één keer zullen kunnen gebruiken.

Dat tijdens VN-operaties de garantie van 'aanvaardbaar risico', waarmee de minister indertijd de kamerleden gerust stelde, niet onverkort geldend is, kunnen de onlangs tot 4 maanden militaire detentie veroordeelde onderofficieren bevestigen. Het bleek dat de van huis meegebrachte garantie van 'aanvaardbaar risico' kennelijk ook betekent onder 'levensbedreigende omstandigheden' een bevel uitvoeren, ook al blijkt nog steeds niet wie nu precies de tot bevel geven bevoegde autoriteit was. Spreekwoordelijk is inmiddels de uitspraak van een officier dat hij niet in dienst is gegaan om zich door een dertienjarige blaag in Abchazië te laten neerschieten. Overigens ook voor een welgemikt schot van een volwassene zal bij de meeste Nederlandse beroepsmilitairen niet gek veel animo bestaan. Dat de onzekerheid die participatie aan vredesacties meebrengt, met name de gezinnen van de betreffende militairen treft, is een van de kostenfactoren die in de nota nog niet verdisconteerd is.

■ Buitenlanders

Het is te hopen dat de wervingsacties voor de nieuwe krijgsmacht niet door-kruist worden door een verliesgevende Nederlandse militaire actie in het kader van vredesafdwinging. Wat dat betreft is het een geluk bij een ongeluk dat de luchtmobiele brigade nog niet inzetbaar is. Angst voor onvoldoende vrijwilligers

behoeft er niet te zijn, als er maar naar redelijkheid betaald wordt en de mogelijkheid wordt geboden om in diensttijd cursussen te volgen, waardoor men zich bij beëindiging van het dienstverband met betere papieren op de arbeidsmarkt kan begeven. Van belang is in dit kader ook een nieuw image van de krijgsmacht als een modern bedrijf dat ter handhaving van de internationale rechtsorde een eigentijdse taak vervult, waarbij als onderscheid van andere bedrijven onder meer de riant mogelijkheid van kennisvermeerdering en -verdieping wordt gepresenteerd.

En mochten er toch problemen ontstaan met betrekking tot de werving, dan kan altijd nog worden afgezien van de inmiddels toch wel verouderde voorwaarde, dat slechts mensen van Nederlandse nationaliteit of Nederlandse ingezetenen lid van de Nederlandse krijgsmacht mogen zijn. In deze tijd, waarin Nederlandse soldaten steeds zullen worden ingezet om vrede te handhaven of te brengen in het buitenland, is het niet meer dan logisch ook aan buitenlanders de mogelijkheid te bieden deel uit te maken van de Nederlandse krijgsmacht. Daartoe behoeft men niet een Nederlands vreemdelingenlegioen op te richten, maar kan worden volstaan met het toelaten van buitenlanders - eventueel tot een bepaalde rang - in de gelederen van zee-, land- of luchtmacht. Voor in Nederland verblijvende buitenlanders kan op die manier integratie bevorderd en een niet onbelangrijke educatieve functie vervuld worden.

■ Genant

Een genante aangelegenheid is de post van 600 miljoen, zijnde de opbrengst van overtollig materieel. Als iets niet moet gebeuren is het wel de verspreiding

van oorlogsmaterieel over de wereld in de hand werken. Men kan ervan uitgaan dat niet en zeker niet alleen NAVO-landen zitten te wachten op tweedehands Nederlandse handgranaten, karabijnen en tanks. Rechtstreeks of via via zullen die wapens hun weg vinden naar landen, waar ze vroeg of laat feitelijk zullen worden gebruikt. Niet uitgesloten moet worden dat op die manier de Nederlandse VN-militair de eigen wapens nog eens tegenkomt. De enige goede oplossing is het vernietigen van overtollig oorlogsmaterieel. Op die manier kan Nederland nog een extra bijdrage leveren tot de zo van belang geachte non-proliferatie op wapengebied.

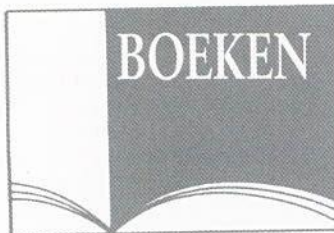
Er zal in de komende tijd, waar mogelijk nog verder moeten worden afgestemd, op dat wat andere landen menen te moeten 'verkleinen en herstructureren'. Dat Ter Beek daar niet op heeft gewacht valt hem niet te verwijten, maar is eerder in hem te prijzen. Ergens moet worden begonnen en Nederland is na België een van de Westeuropese landen die ernst zijn gaan maken met datgene wat de politieke ontwikkelingen in de wereld ons dringend voorschrijven.

■ Problematische opgave

De maatregelen, in de prioriteitennota voorzien, maken het in toenemende mate niet meer mogelijk van de ingeslagen weg terug te keren. Sommigen zullen dit een nadeel vinden, voor anderen is het een voordeel. Wij houden het op het laatste. Het oude bedrijf 'de Nederlandse Krijgsmacht' maakte een produkt - de verdediging tegen Sovjetunie - dat niet meer verkoopbaar is. De markt schrijft snel inzetbare eenheden voor. Die komen eraan, maar onderwijl dient de politiek wel te bepalen wat nu precies de voorwaarden zullen zijn, waaronder ze worden ingezet. Het maatschappelijk en politiek draagvlak voor die krijgsmacht dient zoveel mogelijk te worden verzekerd en dat zal een problematische opgave zijn. Onderwijl zal Nederland ook haar bijdrage moeten gaan leveren aan een eigen bescheiden krijgsmacht van de Verenigde Naties, een krijgsmacht die tot zeer snel ingrijpen in staat is. Pas als we dat óók doen, geven we er blijk van de Verenigde Naties en haar Secretaris Generaal daadwerkelijk serieus te nemen.

Leon Wecke

T.V.-JOURNAAL:
LEEDVERMAAK

Wim de Bie

Laat ik maar meteen zeggen waar het op staat: het vijfde boek van Wim de Bie haalt het niet bij de vorige vier. Zo humoristisch als *De boekcorner van... Goos Verhoef* was, zo onthullend *Schoftentwig* en *Meneer Foppe en het gedoe* en zo scherpzinnig *Morgen zal ik mijn mannetje staan*, zo saai is zijn meest recente boek: *De liefste van de buis*.

In de aanloop van deze roman heeft Wim de Bie (zelf weer hoofdpersoon) het ambitieuze plan opgevat, tussen twee Keek op de Week-seizoenen, een lijvige roman te schrijven. Het zou een 'hilarisch, satirisch, vlijmscherp commentaar op de jaren negentig' moeten worden, 'waarin en passant ook de jaren veertig, vijftig, zestig, zeventig en tachtig op hun nummer' wor-

Wim de Bie
De liefste van de buis

den gezet. Dat wil evenwel totaál niet van de grond komen omdat, stapje voor stapje, één van zijn eigen scheppingen, Mémien Holboog hem brieven doet toekomen. De Bie moet aanvankelijk wat grinniken om deze brieven, maar ontkomt er na verloop van tijd niet aan deze post serieus te nemen, omdat deze Mémien over allerlei informatie beschikt die alleen in heel kleine kring bekend is. Op een gegeven moment gaat De Bie haar terugschrijven (waarmee hij zichzelf tot romanfiguur verheft) en ontstaat een merkwaardige relatie tussen hem en zijn schepping. In het grote middenstuk, de briefwisseling tussen beiden, verliest het boek iedere vaart en is traagheid troef. Dat nam voor mij zulke vormen aan dat ik nauwelijks nog benieuwd was naar de ontknoping.

Jammer dat De Bie aan zijn oorspronkelijke plan ('een schrijvend portret van het na-oorlogse Nederland') niet is toegekomen. Het was altijd beter geweest dan wat er nu uit zijn pc is komen rollen.

Wim de Bie: *De liefste van de buis*. De Harmonie, Amsterdam 1992. 187 blz. f 24,50. (WH)

Indonesië

In 'Terug naar Java. In het spoor van politionele acties' gaat de

sociaal-bewogen publicist Jan Glissenaar - zoals de titel reeds doet vermoeden - terug naar het gebied waar hij in de periode 1947-1950 als dienstplichtig sergeant was gelegerd. Hij is benieuwd hoe het er de mensen nu vergaat. Wat is er in die veertig tussenliggende jaren gebeurd? Zijn ze er, na de onafhankelijkheid, op vooruit of achteruit gegaan?

Glissenaar maakt er geen geheim van dat hij ambivalente gevoelens heeft over dit weerzien. Enerzijds heeft hij goede herinneringen aan dit prachtige land, de vriendelijkheid van de mensen en de puurheid van hun cultuur. Ook betekende zijn verblijf in het voormalige Nederlands

Indië destijds (na terugkeer) de start van een leven lang reizen en zwerven door met name de ontwikkelingslanden.

Anderzijds schaamt hij zich, bij het doorlezen van zijn dagboeknotities uit die periode, voor het optreden van de Nederlandse militairen in z'n algemeenheid en voor zijn eigen bijdrage daaraan in het bijzonder. Deze schaamte spitst zich toe op het dood laten schieten van een gewonde gevangene en vooral van zijn politiek analfabetisme van toen.

Na zijn omzwervingen op Java, waarbij hij vele kampongs bezocht en diverse ex-tegenstanders ontmoette, keert hij met een 'goed gevoel' naar Nederland terug: 'Het was voor mij ontroerend om te ervaren hoe vergevingsgezind ze zijn. Ik heb de indruk gekregen: er is geen Indonesiër meer die nog met wrok of haat rond loopt jegens het - vaak onnodige - geweld dat wij hen hebben aangedaan.'

Een hoogst persoonlijk relaas en een prima aanvulling op de reeds verschenen boeken over deze periode.

Jan Glissenaar: *Terug naar Java. In het spoor van politionele acties*. DABAR/boekmakerij Luyten, Aalsmeer 1992. 78 blz. f 20,20 (inkl. porto). Te bestellen bij: Studio 3, Postbus 20, 3417 ZG Montfoort. (WH)

Verhalen

De van oorsprong Tsjechische dichteres Jana Beranová kreeg landelijke bekendheid met haar postertekst (Amnesty International): 'Als niemand/luistert/naar niemand/vallen er doden/in plaats van/woorden.' Daarnaast publiceerde ze enkele dichtbundels (o.a. "Geen hemel zo hoog", 1938) en vertaalde ze

veel Tsjechische poëzie (o.a. van de Nobelprijswinnaar voor de literatuur, 1984, Seifert) alsmede alle romans van Milan Kundera. In de verhalenbundel 'Nu delen we een geheim', haar prozadebuut, schetst zij haar jeugd en het leven van haar ouders, die in de jaren vijftig naar Nederland vluchtten. In een aantal van deze verhalen maakt Jana Beranová de lezer deelgenoot van de eenzaamheid van een kind, de eerste verliefdheid, de diep ingrijpende gebeurtenis van een kerstkarper en het doodgaan in een vreemd land. Sommige verhalen zijn poëtisch, andere ontroerend. Het meest indringende vond ik 'Tweemaal sterven'. In briefvorm vertelt het meisje Hanka aan haar vriendin Mirka hoe zij, met haar ouders, haar land moest ontvluchten. Via een nachtelijke tocht over de bergen van Bohemen, het verblijf in opvangkampen ('In een grote zaal lagen wel honderd matrassen pal naast elkaar (...) Vanuit de deuropening leek het een veld met grauwe zerken: zo'n militair kerkhof uit de Eerste Wereldoorlog, zoals je wel eens in boe-

Jana
Beranová
Nu
delen we
een
geheim

AMBO

ken ziet afgebeeld. (...) Op die zerken lagen levende mensen.') om uiteindelijk aan te komen in Nederland. Een land: 'Waar ik Hallo zeg in plaats van Ahoj'. Voor liefhebbers van literatuur een niet te versmaden bundel. Jana Beranová: *Nu delen we een geheim*. Ambo, Baarn 1992. 132 blz. f 27,50. (WH)

Kwelgeest

'Het Mosselmaal' is het knap geschreven literaire debuut van Birgit Vanderbeke, dat terecht werd bekroond (Ingeborg Bachman-Preis 1990). Een moeder, een dochter en een zoon wachten op de thuiskomst van hun man en vader. Er is deze man een belangrijke promotie in het vooruitzicht gesteld. Om dit te vieren eet men die avond zijn lievelingskost, mosselen. Maar op het verwachte tijdstip, 's avonds zes uur, verschijnt hij evenwel niet. Tijdens de periode van wachten vertellen de vrouw, de dochter en de zoon elkaar, eerst voorzichtig maar tijdens het legen van enkele flessen Spätlese steeds nadrukkelijker, hoe zij geleden hebben en nog gebukt gaan onder het gedrag van deze man. Zo vormt zich, bladzijde na bladzijde, langzamerhand een beeld van een meedogenloze, bekrompen man die het geluk van zijn gezin volledig ondergeschikt heeft gemaakt aan zijn eigen ambities. Een man die

veelal met veel geestelijk en soms ook wel lichamelijk geweld bij voortduring zijn wil oplegde aan de andere huisgenoten. Wanneer het steeds duidelijker wordt dat deze man wellicht nooit meer thuis zal komen neemt de kritiek bij de gezinsleden de vorm aan van een ware vrijheidsroes.

Het is in het begin even wennen aan de aparte schrijfstijl van Vanderbeke (zinnen van enkele bladzijden zijn bepaald geen uitzondering), maar na verloop van tijd hindert dit geheel niet meer. Een schitterende ironische roman.

Birgit Vanderbeke: *Het Mosselmaal*. De Geus, Breda 1993. 110 blz. f 27,90. (WH)

Ben Webster

Na enige jaren geleden al eens een boek over Chet Baker te hebben geschreven, heeft de voormalige EGO-medewerker en huidige jazzjournalist Jeroen de Valk nu zijn licht laten schijnen over het leven van de legendarische in 1973 overleden tenorsaxofonist Ben Webster. En het moet gezegd: het is een uitermate boeiend boek geworden, dat door iedere rechtgeaarde jazzliefhebber in één adem zal worden uitgelezen. Weliswaar is er in de loop der jaren al veel aandacht aan het fenomeen Webster besteed, het is echter de eerste keer dat een auteur zo consciëntieus te werk is gegaan en zoveel onbekende informatie boven water heeft gekregen. Met

name het gedeelte over de afkomst en jeugd van Ben Webster is heel interessant en draagt duidelijk bij tot meer begrip voor de gecompliceerde persoonlijkheid van de grote tenorist. Immers, de zo subtiel en ontroerend mooi blazende Webster was vooral in zijn jonge jaren een agressief baasje en ook op latere leeftijd kon Ome Ben soms behoorlijk ongemakkelijk zijn. Een en ander neemt niet weg dat Ben in zijn Amsterdamse jaren (1966-1969) een paar heel goede vrienden had die regelmatig met hem optrokken en de schrijver ongetwijfeld veel hebben kunnen vertellen. Merkwaardig in het boek

vind ik de passages waarin De Valk van leer trekt tegen de Nederlandse pianist Frans Wieringa. Je kunt het een jonge muzikant toch niet kwalijk nemen dat hij de kans om een plaat met Ben Webster te maken met beide handen aangrijpt! Hoe het ook zij, 'In A Mellow Tone' is een boek geworden dat literair gezien misschien geen hoge toppen scheert, maar wel een helder en menselijk beeld geeft van een man die ondanks zijn beroemdheid toch ook vaak erg eenzaam was.

Jeroen de Valk: In A Mellow Tone, Het Levensverhaal Van Ben Webster. Van Gennep, Amsterdam 1992. 169 blz. f 34,50. (TC)

Humor en dood

In de rubriek 'Gedicht' werd in EGO van september 1991 lovend aandacht besteed aan de *versjes en liedteksten* van Liselore Gerritsen, verschenen in de verzamelbundel *Je kunt niet alles hebben* (De Fontein, Baarn f19,90). Maar daarmee kwamen nog niet de verhalen ter beschikking uit haar uitverkochte bundels *Oktoberkind* en *Alles op z'n tijd*. Dat manco is nu verholpen, want eind '92 bracht de uitgever de verhalenbundel 'Het jaar van de Kaapse Viool' uit. Deze bevat niet alleen die eerdere, niet meer verkrijgbare verhalen, maar ook een integrale en herziene herdruk van het prachtige boek *De dood van het meisje*, 17 korte verhalen geïnspireerd door het gelijknamige Schubertlied, dat de grootmoeder (en pianolerares) van Liselore vol overgave placht te zingen. Een fragment uit het verhaal 'Dat soort bommen':

*Liselore Gerritsen
Het jaar
van de
Kaapse
Viool
verhalen*

'Als de grootmoeder voor zichzelf speelde luisterde het kind stiekem voor het raam op het kerkplein of bij de deur in de gang. Het was meestal Sjoopeng, zei moeder.

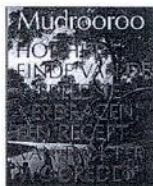
Af en toe zong ze erbij en dan zei de moeder dat het Sjoeburt was. Als de grootmoeder erbij zong was het niet mooi. Ze ging er zelf dan ook van huilen. Het ergste was het bij Deert toot oend das meedjen, maar ook bij woorden als fruulieng, niemeer, hijmaat of keliptier ging het vaak mis. Dan sloeg haar stem over en meteen daarna hoorde je gesnik. Het kind begreep niet waarom ze juist die dingen zong waar haar stem bij oversloeg.' Ook in de andere 25 verhalen speelt vaak de dood een hoofdrol en is de invalshoek veelal

een paar ontvankelijke kinderen. Dat laatste en een taal die de subtiele overgangen tussen droom en werkelijkheid mooi weet te vangen, maakt deze verhalen heel fijn om te lezen. En door de voortdurend aanwezige humor waarmee de trieste gebeurtenissen worden doorgeleefd, is de bundel inderdaad 'Helemaal geen treurig boekje' (Gerritsen aan haar uitgever) geworden.

Liselore Gerritsen: Het jaar van de Kaapse Viool. De Fontein, Baarn 1992. 223 blz. f25,-. (FS)

Aboriginal historie

Vijf jaar geleden was Robert Hughes te gast in het tv-programma van Adriaan van Dis t.g.v. de verschijning van de Nederlandse vertaling van zijn wereldseller *De fatale kust*. In dat epos over Australië komt (op p. 503-507) kort ter sprake de 'missionaris' George Augustus Robinson (1788-1866), een geïmmigreerde metselaar uit Londen, die als Grote Verzoener

zijn diensten aanbod aan kol. George Arthur (lt. Gouverneur-Generaal van de kolonie 1824-1836) bij diens pogingen tot 'pacificatie' van de Aboriginals. Daarbij worden ook een tweetal stamhoofden genoemd: Wooreddy en Eumarrah, alsmede de vrouw Truganini. Gezien door de ogen van deze vrouw, de laatste van de Tasmaniërs, op haar sterfbed (8 mei 1976) beschreef de Belgische auteur Ed Franck de ondergang van haar volk in de tegelijk schokkende en ontroerende, indrukwekkende en poëtische roman *Begraaf me over de bergen* (Hadewijch, Antwerpen 1988, f 25,-). Dit is ook het thema van de onlangs in vertaling (door Regina Willemse) verschenen roman 'Hoe het einde van de wereld te verdragen: een recept van dokter Wooreddy' van Mudrooroo. De auteur, voluit Mudrooroo Nyoongah (voorheen Colin Johnson), werd in 1938 geboren in West-Australië en debuteerde in 1965 met 'Wild Cat Falling', de eerste roman ooit door een Aboriginal geschreven. In die nieuwe roman is voor dokter Wooreddy 'het einde van de wereld' in feite al begonnen toen Abel Tasman 350 jaar geleden aan kwam zeilen om Tasmanië en Nieuw-Zeeland te ontdekken. Zijn recept tot overleven bestaat uit een vergaande uiterlijke aanpassing aan de gebruiken van de 'num' of 'geesten' (de Europeanen). Hij sluit zich aan bij de maandenlange 'missie'-tochten van Grote Verzoener Ro-bin-un

langs de Westkust van Tasmanië en hoort Ummarrah uit over de gewoonten van de blanken: *Hoewel ze, net als wij, een familie hebben, is die niet erg belangrijk voor hen. Ze maken zich los van de biologische groep en hokken in plaats daarvan samen in clans, die ze 'veroordeelden', 'leger', 'marine' en dergelijke noemen. Aan de kleur van hun huidbedekkingen kun je zien bij welke groep ze horen.*

Ook Trugernanna gaat, uit lijfsbehoud, ver in haar aanpassing (Hughes spreekt zelfs van een 'robberjagerssletje'). Het zijn vooral de vele komisch-ironische beschrijvingen van de gedragingen van de Europeanen die dit in wezen zo tragische verhaal, over een paradoxale kruistocht om het Aboriginal ras voor uitroeiing te behoeden, toch heel 'genietbaar' maken. **Mudrooroo: Hoe het einde van de wereld te verdragen: een recept van dokter Wooreddy.** Bridges Books/In de Knipscheer, Amsterdam 1992. 255 blz. f 39,50. (FS)

Abel Tasman

In de voorgaande recensie werd hij al even genoemd: onze vaderlandse zeevaarder Abel Janszoon Tasman (1603-1659) uit het Groningse Lutjegast. In dienst van de Verenigde Oostindische

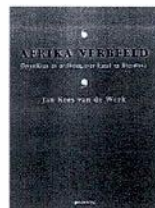

Compagnie zou Tasman in de Gouden Eeuw - op 24 november 1642 om precies te zijn - het grote eiland ten zuiden van Australië ontdekken. Veel meer dan dat laatste weet de gemiddelde Nederlander niet van Tasman, die nooit de beroemdheid, of beruchtheid, verwierf van een Piet Hein of Jan Pieterszoon Coen. Toch maakte ook hij jacht op een zilvervloot - in opdracht van de VOC, die het immers alleen om goud, zilver of waardevolle specerijen te doen was en nooit om land, waar niets te halen was - en was hem het brandschatten van een weerspanning eiland eveneens best toevertrouwd. Uiteindelijk kosten overvloedig drankgebruik, gebrek aan zelfdiscipline en zeer wreed gedrag jegens zowel eilandbewoners van de Indische Archipel als de eigen scheepsbemanning de opperbevelhebber zijn rang en dat betekende in 1648 het einde van zijn loopbaan bij de VOC. Met een klein schip dreef hij nog enige tijd handel langs de Javaanse kust en sleet zijn laatste levensjaren in Batavia, waar hij op 56-jarige leeftijd overleed. Dit spannende AO-boekje

nr. 2450 werd geschreven door Jan-Willem Driessen. Kort nog even de titels van enkele latere 'Actuele Onderwerpen' in deze wekelijks verschijnende, geïllustreerde reeks (elk ca. 20 blz.): nr. 2451 over *Psychiatrie vandaag*, nr. 2452 over *Adriaan van Dis* en nr. 2453 *Komen de nazi's terug?* AO's zijn te bestellen door overmaking van f 4,- op postgiro 287934 van de Stichting IVIO/AO te Lelystad o.v.v. het gewenste nummer. Een abonnement kost f 88,- p.j. of f 48,- per halfjaar. (FS)

Afrika verbeeld

Eind vorig jaar bracht uitgeverij Phaedon 'Afrika verbeeld' uit, een bundeling van zes 'Gesprekken en artikelen over kunst en literatuur' van Jan Kees van de Werk. Voor deze artikelen - die eerder verschenen in *Vitrine*, *Bzzletin* en *HN-magazine* - werd de auteur op 16 maart 1992 de Dick Scherpenzeel-prijs 1991 toegekend. In het opgenomen juryrapport stelt voorzitter prof. Bas de Gaay Fortman o.a.: 'Vanuit de invalshoek van kunst en literatuur wordt de lezer een blik gegund op een ander Afrika dan dat van het slechte bestuur en de zielige kindertjes.' Naast artikelen over 'uitgeven in Afrika' en de grootste Afrikaanse boekenbeurs in Zimbabwe, zijn gesprekken opgenomen met de schilder Zinè uit Togo en de auteurs Werewere Liking (Kameroen), Amos Tutuola (Nigeria) en Sembène Ousmane (Senegal). Die interviews zijn veelal ook, in uitgebreidere vorm, opgenomen als Nawoord in vertaalde ro-

mans van de betreffende auteurs die uitkwamen in de 'Afrikaanse Bibliotheek' (van uitgeverij In de Knipscheer), waarvan Jan Kees van de Werk hoofdredacteur is. Nogmaals het juryrapport: 'Het portretteren van kunstenaars in hun maatschappelijke context blijkt de manier te zijn om Afrika te ontworstelen aan de clichés en de girounummers. Het is dieptejournalistiek van de bovenste plank (...)' Daar stem ik volmondig mee in! **Jan Kees van de Werk: Afrika verbeeld.** Phaedon, Culemborg 1992. 48 blz. f 15,-. (FS)

Theo Carree, Wim Heij
en Frank Spoelstra

IK GELOOF NIET DAT JOUW
OPVATTING VAN ONZE
VREDESTAAK HELEMAAL
DE JUISTE IS

